

Projekt „Przedsiębiorczo i społecznie w powiecie janowskim”
współfinansowany ze środków Funduszu Inicjatyw Obywatelskich

**Raport o stanie sektora ekonomii społecznej
w powiecie janowskim**

RAPORT Z BADAŃ

Marta Komorska
Anna Mazur
Paweł Wiśniewski

Janów Lubelski,
listopad 2014 rok

**Raport o stanie sektora ekonomii społecznej
w powiecie janowskim**

RAPORT Z BADAŃ

**Identyfikacja barier, zagrożeń oraz szans i potencjału
powiatu janowskiego w zakresie ekonomii społecznej.**

**Marta Komorska
Anna Mazur
Paweł Wiśniewski**

Janów Lubelski, listopad 2014 rok

Autorzy:

Marta Komorska
Anna Mazur
Paweł Wiśniewski

Wydawca:

Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Humanus”
23-300 Janów Lubelski,
ul. Bohaterów Porytowego Wzgórza 23
Tel. 15 8142251,
e.mail.: jsnp-humanus@wp.pl,
[http:// www.jsnphumanus.pl](http://www.jsnphumanus.pl)

ISBN: 978-83-938139-0-2

Skład:

Kopalnia Inspiracji

Publikacja bezpłatna

Nakład: 100 egzemplarzy

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	6
Wstęp	7
Wprowadzenie do ekonomii społecznej/gospodarki społecznej	9
1.1 Przedsiębiorstwa społeczne/przedsiębiorstwa ekonomii społecznej	14
1.2 Modele społecznych przedsiębiorstw pracy integracyjnej	18
1.3 Zatrudnienie socjalne elementem „workfare” w polskiej polityce społecznej	19
1.4 Podstawowe pojęcia z zakresu zatrudnienia socjalnego	21
2 Zagadnienia metodologiczne	23
2.1 Cel i problematyka badawcza	23
2.2 Metody i narzędzia badawcze	24
2.3 Charakterystyka terenu badań i badanej grupy	25
3 Analiza wyników badań	29
3.1 Wiedza w zakresie ekonomii społecznej	29
3.2 Ekonomia społeczna na terenie powiatu janowskiego w opinii respondentów	35
3.3 Formy aktywizujące społeczność lokalną, w szczególności osoby zagrożone wykluczeniem społecznym	39
3.4 Poziom współpracy w rozwiązywaniu problemów społecznych i zawodowych między instytucjami na terenie powiatu janowskiego	44
3.5 Bariery w upowszechnianiu ekonomii społecznej w powiecie janowskim	51
3.6 Analiza dokumentów strategicznych i programowych w powiecie janowskim w świetle upowszechniania ekonomii społecznej	59
Wnioski i rekomendacje	61

WYKAZ SKRÓTÓW

- CIS** – centrum integracji społecznej
- ES** – sektor ekonomii społecznej
- EFS** – Europejski Fundusz Społeczny
- GUS** – Główny Urząd Statystyczny
- JST** – jednostka samorządu terytorialnego
- KIS** – klub integracji społecznej
- OPS** – ośrodek pomocy społecznej
- OWES** – ośrodek wsparcia podmiotów ekonomii społecznej
- PCPR** – powiatowe centrum pomocy rodzinie
- PES** – podmiot ekonomii społecznej
- PFRON** – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
- PO KL** – Program Operacyjny Kapitał Ludzki
- PUP** – powiatowy urząd pracy
- ROPS** – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
- UE** – Unia Europejska

WSTĘP

W ostatnim czasie ekonomia społeczna/gospodarka społeczna stała się przedmiotem szczególnego zainteresowania. Sposoby jej wykorzystania i efekty mogą odegrać znaczącą rolę w tworzeniu nowej polityki integracji społecznej. Ekonomia społeczna łączy cele społeczne i ekonomiczne, a jej istotę stanowią przedsiębiorstwa społeczne. Wymiar społeczny przedsiębiorstwa wyraża przede wszystkim w pierwszeństwie celów indywidualnych i społecznych ponad zyskiem. Zatem ważną funkcją ekonomii społecznej jest nie tylko działalność handlowa czy produkcyjna, ale przede wszystkim integracja i rozwój społeczności lokalnych.

Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „HUMANUS” w ramach projektu „Przedsiębiorczo i społecznie w powiecie janowskim” podjęło się realizacji badań na temat kondycji ekonomii społecznej na terenie Powiatu Janowskiego. Obszarem szczególnych zainteresowań stało się ustalenie barier wdrażania rozwiązań z zakresu ekonomii społecznej i wskazanie możliwości ich pokonania. W projekcie realizowanych badań zostało przyjęte, iż podstawą planowania wszelkich działań jest profesjonalna i kompleksowa diagnoza sytuacji sektora ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego, która pozwoli na określenie obrazu sektora ekonomii społecznej, wskaże bariery w procesie jej upowszechniania, ale także wskaże źródła potencjału jaki znajduje się na terenie powiatu janowskiego. Wszystkie wymienione elementy składowe diagnozy pozwolą w efekcie na opracowanie zakresu efektywnych działań odpowiadających na specyfikę lokalnych problemów.

Badanie zrealizowane zostało przez zespół składający się z ekspertów z zakresu ekonomii społecznej i współpracujących z Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej w Janowie Lubelskim. W procesie badawczym wykorzystano kwestionariusz ankiety, natomiast grupę respondentów stanowili pracownicy samorządów, jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, organizacji pozarządowych oraz podmiotów otoczenia ekonomii społecznej funkcjonujących na terenie powiatu janowskiego.

Autorzy Raportu

1 Wprowadzenie do ekonomii społecznej/gospodarki społecznej

Zadania reintegracji w połączeniu z aktywizacją zawodową pojawiają się w rozwiązaniach współcześnie prowadzonej polityki społecznej, akcentując tym samym założenie, jakim jest dążenie do pełnego zatrudnienia i wskazując rolę sektora ekonomii społecznej¹. Pojęcie ekonomii społecznej w swojej idei akcentuje cele społeczne w podejmowanych działaniach nad celami nastawionymi na zysk, promuje taki model, który przyczyni się do wzmacniania struktury społecznej poprzez otwarcie się na osoby, którym grozi marginalizacja społeczna i zawodowa. Dodatkowym elementem wzmacniającym spójność społeczną jest ukierunkowanie na tworzenie partnerstw lokalnych pomiędzy samorządem, podmiotami gospodarczymi, jak i społecznymi, tak więc ekonomia społeczna wykorzystując narzędzia ekonomiczne realizuje cele społeczne poprzez aktywne włączenie wspólnot lokalnych uwzględniając przy tym wszystkich aktorów tej wspólnoty. Przedsięwzięcia z obszaru ekonomii społecznej stanowią jednocześnie alternatywę dla otwartego rynku pracy i osób na nim defaworyzowanych, jak i transferów socjalnych „dając pracę zamiast zasiłku”. Sektor ekonomii społecznej zdaje się najpełniej zawierać idee aktywnej polityki społecznej, a wejście tzw. „nowej fali ekonomii społecznej” wpisało się dość trafnie w zapotrzebowanie i kierunki nowych rozwiązań. Posiadane już doświadczenia w upowszechnianiu ekonomii społecznej w Polsce wyraźnie ukazały jej specyfikę, którą Rymsha określił cechami jej polskiego modelu, są nimi: nadmierne inwestowanie w kapitał ludzki przy braku zainteresowania wzmacnianiem kapitału społecznego, przełożenie akcentu udzielanego wsparcia na rzecz wykluczonych i słabość wykorzystania potencjału wsparcia samopomocowego, preferencja aktywnych programów rynku pracy na rzecz osób bezrobotnych przy słabości działań na rzecz wzmacniania społeczności lokalnych przez służby społeczne². Zgromadzona wiedza o „obciążeniach” wdrażania ekonomii społecznej w polską rzeczywistość społeczną i instytucjonalną pozwala tylko na krótką chwilę refleksji i wymusza szybkie korekty, tak aby w najbliższym okresie ES mogła skutecznie wypełnić swoją funkcję aktywizacyjną i reintegracyjną.

Przed nową ekonomią/gospodarką społeczną stawiane jest zadanie jakim jest walka z szeroko rozumianym wykluczeniem społecznym, a efektem makrostrukturalnym powinien być wzrost spójności społecznej. Kluczowym jest zwrócenie uwagi na

1 Rymsha M., (2007), Druga fala ekonomii społecznej w Polsce a koncepcja aktywnej polityki społecznej [W:] T. Kaźmierczak, M. Rymsha (red.), Kapitał społeczny Ekonomia Społeczna, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych. Zob. także: Grewiński M. (2011), Transformacja polityki społecznej w Europie-główne kierunki reorganizacji [W:] M. Grewiński, B. Więckowska (red.) Przeobrażenia sfery usług w systemie zabezpieczenia społecznego w Polsce, Warszawa, Wyższa Szkoła TWP w Warszawie. (Rymsha 2007, Grewiński 2011)

2 Rymsha M., (2008), Aktywna polityka społeczna w Polsce. Szanse i ograniczenia upowszechniania koncepcji, [W:] A. Karwacki, H. Kaszyński (red.) Polityka aktywizacji w Polsce, Toruń, Wydawnictwo Naukowe UMK, s. 187-188).

znaczenie i roli kapitału społecznego, co oznacza, że zadanie to powinno być zrealizowane przy ograniczonej roli państwa, a maksymalnym zaangażowaniu i włączeniu obywateli. Obecnie nowa ekonomia/gospodarka społeczna definiowana jest na wiele sposobów, a jedną z najpełniejszych propozycji sformułował Wygnański *„Ważne jest, aby pamiętać, że w ekonomii społecznej liczy się przede wszystkim perspektywa przedsiębiorczości, rozumianej jako gotowość i umiejętność przyjmowania odpowiedzialności za swój los, a także perspektywa obywatelskiego zaangażowania, rozumianego jako przyjęcie odpowiedzialności za wspólnotę. Odpowiedzialność jest tu słowem kluczowym, równie ważnym jak słowo samoorganizacja. Odpowiedzialność w sferze ekonomicznej oznacza w istocie działania na rzecz możliwie największej samodzielności i suwerenności ekonomicznej (określamy to skrótowo „usamodzielnieniem ekonomicznym”). W kontekście ekonomii społecznej oznacza to podejmowanie wysiłków na rzecz tego, aby konkretne osoby, organizacje czy wspólnoty mogły w większym stopniu niż dotychczas podejmować niezależne decyzje dotyczące celu i form swojej działalności. Taka jest istota ekonomii społecznej.”*³

Pomimo braku wypracowania jednej definicji ekonomii społecznej⁴, w literaturze przedmiotu istnieje zgoda co do podstaw na których jest ona osadzona, podkreśla się w nich nastawienie na wartości społeczne, skierowanie do grup wykluczonych tak, aby pobudzić ich aktywność i doprowadzić do samodzielności ekonomicznej, a jednocześnie podkreśla znaczenie więzi wspólnotowych dla wzmacniania procesów re-integracyjnych. Możemy w tym miejscu postawić pytanie o rolę ekonomii społecznej w życiu społecznym i zakres jej oddziaływania? Piotr Sołustowicz⁵ wymienia cztery funkcje nowej ekonomii społecznej uwzględniając cztery perspektywy, w których istnieje płaszczyzna oczekiwań i możliwości, są to:

- Perspektywa polityki zatrudnienia i rynku pracy- ekonomia społeczna jako job-machine, która wytwarza nowe miejsca pracy, głównie adresowane do osób zmarginalizowanych lub zagrożonych marginalizacją. Oferta dotyczy także szkoleń zawodowych i ułatwiania przechodzenia do tzw. pierwszego rynku pracy.
- Perspektywa polityki społecznej – ekonomia społeczna pełni funkcję w promowaniu i inicjowaniu koncepcji aktywnej polityki społecznej, przechodząc z modelu „państwa opiekuńczego” do modelu „opiekuńczego społeczeństwa”.
- Perspektywa polityki integracji społecznej/spójności społecznej – przedsiębiorczość społeczna jako instrument do wzmacniania i pomnażania kapitału społecznego.

3 Wygnański J., 2012, Skuteczne animowanie kultury współpracy – czynniki sukcesu w procesie budowy partnerstw, [w:] Handzlik A., Głowacki J. (red.), Partnerstwo – współpraca międzysektorowa w realizacji celów społecznych, Wyd. UE, Kraków

4 Trwają prace nad Ustawą o przedsiębiorczości społecznej.

5 Sołustowicz P., 2007, Pojęcie, koncepcje i funkcje ekonomii społecznej, *Ekonomia Społeczna* nr.2 s.12

- Perspektywa procesu demokratyzacji – Funkcja przedsiębiorczości społecznej w „edukacji do demokracji” poprzez upowszechnianie zarządzania oparte go na partycypacji społecznej.

Kluczem do lepszego zrozumienia idei ekonomii społecznej jest szersze wyjaśnienie pojęcia **przedsiębiorczość społeczna** i wskazanie roli jaką powinni pełnić **przedsiębiorcy społeczni**. Wygnański zwraca bowiem uwagę, iż przedsiębiorczość społeczną należy postrzegać jako rodzaj postawy, sposób podejścia do rozwiązywania problemu, a nie przedsiębiorczość rozumianą w kategorii instytucji⁶, a rezultatem tak pojmowanej przedsiębiorczości społecznej jest innowacyjne przedsięwzięcie. Innowacyjny jest tu sposób rozumienia genyzy i istoty problemów społecznych, należy bowiem skupić się na jego społecznym kontekście i poszukiwać rozwiązań opierając się na pracy wspólnej wszystkich aktorów społeczności lokalnych, wykorzystując dostępne formy aktywności. Główny cel przedsiębiorczości społecznej nakierowany jest na dobro innych tj. wspólnoty podkreślając tym samym znaczenie współpracy i solidarności społecznej w tworzeniu silnego i aktywnego społeczeństwa. Przedsięwzięcia nowej gospodarki społecznej to takie, które rozwijają działalność w zakresie reintegracji społeczno zawodowej dla osób długotrwale bezrobotnych, świadczą usługi dla jednostek i społeczności lokalnych i dla których celami jest produkcja korzyści społecznych stwarzających grunt do rozwoju społeczności lokalnej.

Określenie charakteru przedsiębiorczości społecznej można wskazać poprzez odwołanie się do roli jaką odgrywają w niej przedsiębiorcy społeczni, zdaniem J.G.Deesa podstawą działań przedsiębiorcy społecznego jest silne poczucie spełnienia misji społecznej, natomiast zysk traktowany jest w kategoriach środka służącego do realizacji wyznaczonej misji **„Przedsiębiorcy społeczni grają rolę agentów zmiany w sektorze społecznym** poprzez:

- Przyjmowanie misji tworzenia i podtrzymywania wartości społecznej (nie tylko wartości prywatnej).
- Wykrywanie i niepowstrzymane wykorzystanie nowych okazji, aby tę misję zrealizować.
- Angażowanie się w proces nieustannej innowacji, adaptacji i uczenia się.
- Odważne działanie nieograniczone aktualnym stanem posiadanych zasobów.
- Dbałość o wysoką przejrzystość działań dla obywateli oraz pod względem osiągniętych rezultatów⁷

6 Wygnański J., Frączak P. (2006), *Ekonomia społeczna w Polsce – definicje, zastosowania, oczekiwania, wątpliwości*, *Ekonomia Społeczna Teksty 2006*, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych. Zob. także: Wygnański J., 2012, *Skuteczne animowanie kultury współpracy – czynniki sukcesu w procesie budowy partnerstw*, [w:] Handzlik A., Głowacki J. (red.), *Partnerstwo – współpraca międzysektorowa w realizacji celów społecznych*, Wyd. UE, Kraków.

7 Dees J.G. (2008), *Definicja przedsiębiorczości społecznej*, [w:] J.J. Wygnański (red.), *Przedsiębiorstwo*

Poza znaczeniem misji w świadomości przedsiębiorcy społecznego, możemy dodatkowo zasygnalizować cechy, jakie powinny być obecne przy dokonywaniu zmiany społecznej o charakterze innowacyjnym, dające szansę na utrwalenie zmiany, a są nimi: pożyteczność proponowanej zmian, co wydaje się oczywiste oraz wpisanie zmiany w „... zastaną strukturę przekonań czy wartości kultywowanych w społeczności lokalnej.”⁸ **Przedsiębiorczość społeczna powinna zatem „wyrastać z potrzeb społecznych” i zaspokajać te potrzeby**, co oznacza, że przedsiębiorca społeczny/agent zmiany społecznej powinien nie tylko posiadać wiedzę o diagnozowaniu problemów społecznych, ale także wrażliwość i wyobraźnię w projektowaniu odpowiedzi na te problemy. W tym miejscu należy postawić pytanie o to, skąd biorą się przedsiębiorcy społeczni, czy powinni być do swojej roli agenta zmiany profesjonalnie przygotowani?, a może spontanicznie rekrutować się ze społeczności lokalnych jako lokalni liderzy? Spróbujmy ponownie przyrzeć się cechom, jaki powinien posiadać przedsiębiorca. Cechy te możemy w dużej mierze identyfikować z zasadami wpisanymi w funkcjonowanie przedsiębiorczości społecznej⁹, powinny one swoim oddziaływaniem wspomóc w rozwoju zarówno jednostki, organizacje i wspólnoty. Do zasad tych należy zaliczyć:

- **Przedsiębiorczość i zaangażowanie** – Jest to podstawowa zasada, opierająca się na kapitale społecznym tj. zaufaniu i umiejętności współpracy, a jego brak ogranicza lub nawet uniemożliwia uruchomienie inicjatyw z obszaru przedsiębiorczości społecznej. Na poziomie indywidualnym, ludzie powinni chcieć zmienić zastaną sytuację, na poziomie społecznym zmiana powinna być wypracowana i zrealizowana wspólnie. Skuteczność działań uzależniona jest od umiejętności współpracy i akceptacji tych działań przez wszystkich członków społeczności, a niewielka grupa lokalnych liderów (czasami nawet jednostka) może zaangażować całą społeczność w lokalne inicjatywy, tym samym wzmacniając i budując kapitał społeczny.
- **Pomocniczość i solidarność** – Pełne włączenie osób i wspólnot do pracy nad rozwiązywaniem lokalnych problemów społecznych poprzez uświadomienie współodpowiedzialności za istnienie tych problemów. Zasada subsydiarności zwracając uwagę na rolę jednostki i jej otoczenia w samodzielnym organizowaniu wsparcia w sytuacjach kryzysowych uruchamia i wzmacnia równocześnie kilka cech tj.; przezorność, kreatywność, zaangażowanie, solidarność oraz wzmacnia kapitał społeczny.
- **Roztropność i solidarność** – Niezbędna jest umiejętność przewidywania skutków podjętych działań i przejęcie za te skutki odpowiedzialności, zasada ta

społeczne. Antologia kluczowych tekstów, FISE, Warszawa, s. 247, 249.

8 Frieske K., (1990), Socjologia w działaniu. Nadzieje i rozczarowania, UW, Warszawa, s. 175

9 Wygnański J., Frączak P. (2006), Ekonomia społeczna w Polsce – definicje, zastosowania, oczekiwania, wątpliwości, Ekonomia Społeczna Teksty 2006, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych, s. 20

dotyczy zarówno skutków w odniesieniu do adresatów kierowanego wsparcia, jak również odpowiedzialności w wymiarze pośrednim np. poprzez wybór konsumencki.

- **Samodzielność i upodmiotowienie** – Zdobywanie niezależności oraz samodzielność w podejmowaniu decyzji, które dają poczucie swojej podmiotowości. Dotyczą trzech kategorii uczestników przedsiębiorczości społecznej;
 - dla osób indywidualnych – wyjęcie z pozycji klienta i możliwość zaistnienia jako samodzielny i decydujący o sobie i swojej rodzinie obywatel. Odzyskanie samodzielności poprzez zdobywanie dochodu z pracy jest także gwarancją odzyskania godności.
 - dla organizacji – poprzez zdobywanie środków na własne działanie pozwala uniezależnić się od publicznych i prywatnych podmiotów. Stwarza przestrzeń do realizacji własnej misji, zgodnej z decyzjami członków organizacji.
 - dla wspólnot – stwarza możliwość samodzielnego formułowania i realizacji strategii rozwojowych, w pewnym zakresie pozwala na opracowanie i realizację lokalnej polityki społecznej zgodnie z zasadą „nic o nas – bez nas „, a więc zgodnie z prawdziwą samorządnością¹⁰.

Powyższe „oddziaływania” przedsiębiorczości społecznej wpisują się w zadania instytucji pomocy społecznej i rolę zawodową pracownika socjalnego. Począwszy od upodmiotowienia klienta, co rozumiemy w kategoriach jego usamodzielnienia do planowania polityki społecznej i aktywizowania społeczności lokalnych, to obszar tych działań pozwala stwierdzić, iż pracownik socjalny wydaje się być dobrze przygotowanym profesjonalistą i jest potencjalnym kandydatem do pełnienia roli przedsiębiorcy społecznego/agenta zmiany społecznej.

¹⁰ Wygnański J. (2012), *Ekonomia społeczna a trzeci sektor* [w:] M. Frączak, J. Hausner, S. Mazur (red.), *Wokół ekonomii społecznej*, MSAP, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków,

1.1 Przedsiębiorstwa społeczne/przedsiębiorstwa ekonomii społecznej

Nowa gospodarka/ekonomia społeczna osadzona jest na funkcjonowaniu przedsiębiorstw społecznych, które określane są także „rdzeniem ekonomii społecznej”¹¹, ich funkcją jest nie tylko wytwarzanie dóbr lub usług, ale przede wszystkim wprowadzanie w rzeczywistość społeczną misji, jaką niesie ze sobą idea przedsiębiorczości społecznej. Pojęcie przedsiębiorstwa społecznego nie odnosi się tylko do określonych podmiotów, ale przede wszystkim ukazuje się jako rodzaj gospodarczej samopomocy, który spełnia warunki jakimi charakteryzują się podmioty gospodarcze i społeczne. W literaturze przedmiotu możemy spotkać się z używaniem wymiennie pojęć przedsiębiorstwo społeczne i przedsiębiorstwo ekonomii społecznej (PES), a wypracowane w Polsce definicje odwołują się głównie do ich funkcji i celów. Poszukując jego definicji najlepiej odwołać się do propozycji wypracowanej w 1996 roku przez EMES (The Emergence of Social Enterprises in Europe)¹², a która należy do najczęściej przywoływanych. Definicja ta odnosi się do szeregu kryteriów, które pozwalają zidentyfikować i wyodrębnić przedsiębiorstwa społeczne, jednocześnie podkreślając ich cechy wyróżniające, są to cztery kryteria ekonomiczne i 5 kryteriów społecznych:

Kryteria ekonomiczne:

1. Zapewnienie ciągłości w zakresie produkcji dóbr lub usług – przedsiębiorstwo społeczne powinno traktować swoją działalność produkcyjną w kategoriach ekonomicznej opłacalności, a oferowane dobra /usługi powinny podlegać podstawowym zasadom konkurencji, co bezpośrednio związane jest z zachowaniem ciągłości produkcji.
2. Wysoki stopień niezależności –przedsiębiorstwa społeczne tworzone są w ramach projektów proponowanych przez grupy osób, tak więc są inicjatywami oddolnymi, co zapewnia im suwerenność w podejmowaniu decyzji zarówno związanych z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa, jak i nawiązywania ewentualnych partnerstw. Korzystanie z subsydiów publicznych, w żaden sposób nie może ograniczać, ani wpływać na kierunki podejmowanych działań.
3. Podejmowanie ryzyka ekonomicznego na znaczącym poziomie – odwołując się do pierwszego kryterium, inicjowanie PES musi opierać się na elementarnych zasadach rynkowych, a działalność produkcyjna powinna zostać poprzedzona „analizą rynku” nie tylko w celu zwiększenia gwarancji na odbiór wytwarzanych dóbr czy usług i zapewnienia dobrej kondycji finansowej. Ważne jest

11 Wygnański, Frączak 2006. s.18

12 EMES jest międzynarodową siecią badawczą, która skupia ekspertów zajmujących się zagadnieniami ekonomii społecznej w Europie. Projekty badawcze EMES prowadzone są od 1996 roku, a wyniki badań są dostępne na stronie: WWW.emes.net

także, aby osoby wytwarzające te dobra, miały świadomość sensu i wartości efektu swojej pracy postrzegając je jako „atrakcyjne na rynku” (atrakcyjność możemy tu rozumieć dość szeroko), upokarzające i demotywujące jest bowiem produkowanie rzeczy „niechcianych i niedocenianych”.

4. Istnienie minimalnego poziom zatrudnienia za wynagrodzeniem – funkcjonowanie PES wymaga zatrudnienia płatnego personelu z co najmniej dwóch powodów; z jednej strony realizowany jest cel prozatrudnieniowy i on wydaje się najważniejszy, z drugiej strony funkcjonowanie przedsiębiorstwa potrzebuje odpowiedniej organizacji prawno-finansowej, co często rodzi konieczność zatrudnienia personelu do „obsługi prawno-księgowej”.

Kryteria społeczne:

1. Wyraźnie określony cel służenia wspólnocie – podstawą działalności PES jest realizacja celów społecznych, które należy rozumieć poprzez pracę na rzecz zaspokojenia potrzeb wspólnoty lokalnej lub grupy osób zmarginalizowanych, co też w sposób pośredni jest pracą na rzecz wspólnoty. Może to być dostarczanie usług opiekuńczych, socjalnych, publicznych dla wspólnoty lokalnej lub produkcja dobra/usługi rynkowej np. cukiernia, fryzjer, ale zatrudniając osoby wykluczone społecznie realizując cel społeczny, jakim jest pełne zatrudnienie.
2. Inicjatywa pochodząca od grupy obywateli – PES inicjowane jest przez obywateli danej wspólnoty na rzecz tej wspólnoty. Jest to dość ważne z perspektywy oceny rzetelności i trafności zdiagnozowanych problemów i potrzeb tej wspólnoty, co jest zrozumiałe nie tylko z faktu doświadczania życia w tej wspólnocie przez lokalnych liderów-założycieli, ale także z faktu, iż obywatele tworzący PES charakteryzują się autentycznym zaangażowaniem i wrażliwością społeczną gwarantując tym samym trafność podejmowanych działań.
3. Moc decyzyjna, która nie jest oparta na własności kapitału – w PES sposób zarządzania odnosi się do zastosowania możliwie w najpełniejszym zakresie systemu demokratycznego. Wielkość kapitału wnoszonego do przedsiębiorstwa przez poszczególnych członków w żaden sposób nie przekłada się na „moc decyzyjną”, co pozwala na wytworzenie mechanizmu współodpowiedzialności za podejmowane decyzje i jednocześnie uaktywnia wszystkich członków.
4. Dynamika oparta na uczestnictwie, obejmująca poszczególne strony, których dotyczy działalność – zapewnienie pełnej partycypacji w podejmowaniu decyzji, jak i realizacji działań jest ważnym kryterium z perspektywy wzmocnienia podmiotowości i poczucia sprawczości wspólnoty.
5. Ograniczona dystrybucja zysków – podział wypracowanych zysków ograniczony jest określonymi zasadami. Istnieje możliwość rezygnacji członków z dokonania podziału zysku, jednak częściej podział jest zachowany przy wskazaniu

określonego poziomu wypracowanego zysku, jaki może zostać przekazany do podziału, a nadwyżki przeznaczane są na stały rozwój celów i usług dla członków lub wspólnych zadań¹³.

Wśród istniejących obecnie podmiotów ekonomii społecznej w Polsce, istnieje duża różnorodność i zasadne jest zadanie pytania o dokonujące się w nich zmiany, które z nich spełniają kryteria przedsiębiorstwa społecznego, a które umiejscowiły się nieco obok¹⁴.

Podział przedsiębiorstw społecznych może uwzględniać mechanizmy ich powstawania co pozwala na wyodrębnienie trzech podstawowych możliwości:

1. włączenie instytucji tzw. „starej ekonomii społecznej”, zaliczają się do nich spółdzielnie, które zajęły się wytwarzaniem dóbr poza potrzeby własnych członków, co pozwala je zaliczyć do „nowej ekonomii społecznej”,
2. ekonomizacja instytucji ‘trzeciego sektora’ – organizacje pozarządowe używające instrumentów ekonomicznych do realizacji celów społecznych, co w skali wszystkich organizacji trzeciego sektora obecnie stanowi tylko około 5%,
3. tworzenie nowych podmiotów „ekonomii społecznej”- podmiotem, który bez wątpliwości spełnia kryteria przedsiębiorstwa społecznego jest **spółdzielnia socjalna**, która jest spółdzielnią pracy funkcjonującą na zasadach określonych ustawą z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych. Są to przedsiębiorstwa, które zostały ustanowione w celu stwarzania nowych możliwości znalezienia zatrudnienia i powrotu na rynek pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób, które zalicza się do grupy o tzw. niskiej zatrudnialności. Spółdzielnie socjalne mają również kształtować większe możliwości pogłębienia lub zainicjowania integracji społecznej i zwiększenia spójności społecznej. **Centra i Kluby Integracji Społecznej oraz Zakłady Aktywności Zawodowej** traktowane są jako kolejna możliwość łączenia działalności społecznej z działalnością gospodarczą, jednak w przypadku, gdy są zakładane przez jednostki samorządowe i przez nie kontrolowane przestają spełniać kryteria przedsiębiorstwa społecznego. Dodatkową słabością jest tych organizacji jest brak członkostwa. Ponieważ CIS, KIS i ZAZ realizują reintegrację zawodową i społeczną poprzez prowadzenie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym programów edukacyjnych, obejmujących m.in. nabywanie umiejętności zawodowych, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych oraz nabywanie innych umiejętności niezbędnych do codziennego życia,

13 Hausner J., Laurisz N., Mazur S., [2007], Przedsiębiorstwo społeczne – konceptualizacja, [w:] J. Hausner (red.) Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej, MSAP UEK, Kraków.

14 Dokonanie ostrego wyodrębnienia PES jest dość trudne ze względu na brak uregulowań prawnych, a praca nad Ustawą o przedsiębiorczości społecznej nie jest ukończona.

co teoretycznie stwarza możliwość ich beneficjentom na założenie spółdzielni socjalnej, to jest to wystarczający argument aby Centra i Kluby Integracji Społecznej oraz Zakłady Aktywności Zawodowej traktować jako tzw. jednostki ekonomii społecznej, które działają dla „potrzeb” nowej gospodarki społecznej.

Idea nowej ekonomii/gospodarki społecznej przełożyła akcent z idei wewnątrzgrupowej samopomocy i wspólnego zaspokajania potrzeb członków na skierowanie się ku organizowaniu i świadczeniu usług społecznych na rzecz odbiorców zewnętrznych, którymi najczęściej są mieszkańcy wspólnot lokalnych. Zasadnicze znaczenie nabiera tu charakter oferowanych usług tj. usług społecznych/socjalnych, do których także zaliczamy usługi reintegracyjne¹⁵ oraz skierowanie ich do świadczeniobiorców należących do tej samej wspólnoty lokalnej. Oferta szeroko rozumianych usług społecznych wpisana w koncepcję nowej gospodarki społecznej pozwala na **określenie typów jednostek zawierających taką ofertę, zaliczamy do nich: spółdzielnie socjalne, zakłady aktywności zawodowej, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, banki czasu, spółki non-profit.**

Podmioty, których wspólnym mianownikiem jest oferta usług społecznych nakierowanych na społeczną i zawodową integracji osób bezrobotnych i dotkniętych marginalizacją otrzymały odrębną nazwę: Work Integration Social Enterprise (WISE) i można je przedstawić za pomocą czterech modeli przedsiębiorstw integrujących¹⁶.

15 Usługi społeczne w najogólniejszym ujęciu to, zaspokajanie różnego rodzaju potrzeb dla specyficznych kategorii osób np. osoby starsze, dzieci, niepełnosprawni, bezrobotni. Usługi reintegracyjne mają na celu społeczną i zawodową integrację osób bezrobotnych. Definicję usług społecznych z perspektywy polityki społecznej przedstawił R. Szarfenberg Zob. Szarfenberg 2011.

16 Kaźmierczak T. (2007), Zrozumieć ekonomię społeczną, [W:] T. Kaźmierczak, M. Rymśa (red.), Kapitał społeczny Ekonomia Społeczna, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 73-74

1.2. Modele społecznych przedsiębiorstw pracy integracyjnej

- Przedsiębiorstwa dające przejściowe zajęcie; celem jest umożliwienie grupom defaworyzowanym zdobycia doświadczenia zawodowego (przejściowe zatrudnienie) lub treningu przywarsztatowego po to, by poprawić ich employability i zwiększyć szanse zatrudnienia na otwartym rynku pracy.
- Przedsiębiorstwa tworzące stałe, samodefiniujące się miejsca pracy; celem jest utworzenie stabilnych i gospodarczo uzasadnionych miejsc pracy w perspektywie średnioterminowej dla osób defaworyzowanych na rynku pracy; na ogół przedsiębiorstwa te korzystają z subsydiów, ale tylko w początkowej fazie, później muszą utrzymać się z własnych dochodów.
- Przedsiębiorstwa integracji zawodowej z permanentnymi subsydiami; przeznaczone są dla osób w najtrudniejszej sytuacji, których integracja na otwartym rynku pracy jest mało prawdopodobna – przede wszystkim chodzi to o osoby niepełnosprawne, ale także z ciężkim upośledzeniem społecznym; stabilność zatrudnienia gwarantują subsydia.
- Przedsiębiorstwa socjalizujące przez aktywność produkcyjną; celem jest tu nie tyle integracja na rynku pracy, ale (re)socjalizacja przez kontakty grupowe, przestrzeganie zasad i tym podobne, niejako przy okazji wykonywanie pracy; adresatami są osoby z poważnymi problemami; alkoholicy, narkomani, a także osoby z ciężkimi zaburzeniami psychicznymi.

•
Przedsiębiorstwa społeczne koncentrując się na usługach aktywizacyjnych i integracyjnych posiadają duże możliwości rozszerzania oferty usług społecznych skierowanej do społeczności lokalnych i co ważne mogą się usytuować w pozycji partnera samorządu w dostarczaniu tych usług.

1.3. Zatrudnienie socjalne elementem „workfare” w polskiej polityce społecznej

Centra integracji społecznej i kluby integracji społecznej są przykładem wdrożenia koncepcji współczesnej polityki społecznej opartej na zmianie podejścia do kolejności uzyskiwania przez niektóre grupy dysfunkcyjne wsparcia i pomocy państwa. Rozwiązania aktywizujące zawarte w współczesnej polityce oznaczają, że osoby potrzebujące pomocy muszą także włączyć się w procesy likwidujące przyczyny ich trudności życiowych, a nie jak dotychczas oczekiwać tylko świadczeń (głównie finansowych). W aktywnej polityce społecznej mottem działania jest idea „praca zamiast zasiłku”, a także silna presja na procesy integracyjne (instytucji, środowisk, ludzi).

Rozwiązania skupiające działania o charakterze terapeutycznym, pracę socjalną oraz zadania z zakresu aktywizacji zawodowej i zatrudnienia subsydiowanego zawarto w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym, ukierunkowując je na indywidualną aktywność. Ustawa ta reguluje zasady zatrudnienia socjalnego, nie tylko dla osób bezrobotnych, ale także dla innych grup określanych jako podlegające wykluczeniu społecznemu i które ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych. Ustawa obejmuje swoim katalogiem osoby, które znajdując się w sytuacji powodującej ubóstwo mają ograniczone uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym. Warunkiem skorzystania z tych rozwiązań jest jedynie aktywne włączenie się ich w proces wsparcia i pomocy.

Głównym założeniem zatrudnienia socjalnego jest stworzenie takich warunków, aby dana osoba a po części członkowie jej rodziny zapobiegli dalszemu pogarszaniu swojej sytuacji, w tym także ubóstwu. Kierunkiem preferowanym w tej ustawie jest możliwość przekwalifikowania się, a następnie podjęcie pracy jako źródła dochodu, nie zaś wspomaganie tylko świadczeniami z pomocy społecznej. Zatrudnienie socjalne, w myśl ustawy, powinno uzupełniać tradycyjny system pomocy społecznej, tworząc synergiczną konstrukcję wsparcia i pomocy. Ważnym elementem filozofii aktywnej polityki społecznej, z której wyrasta idea zatrudnienia socjalnego, jest zasada „pomocy do samopomocy”, sformułowana przez twórcę kopenhaskiej szkoły Kofoeda. Jej twórca, Hans Christian Kofoed, preferował w pracy socjalnej wsparcie zdolności danej osoby do wzbudzenia jej aktywności w samodzielnym rozwiązywaniu swoich problemów. Kofoed twierdził, że dając komuś samą tylko pomoc materialną, obrażamy jego godność oraz podważamy jego zdolność do samo wysiłku w decydowaniu o wyborze sposobów zmiany sytuacji życiowej. Ten sposób myślenia odzwierciedla wiarę w człowieka i jego olbrzymi, twórczy potencjał w nim drzemący. Kofoed uważał, że wymagając aktywności i zmuszając do działania, pozwalamy wykluczonym odzyskać godność i wiarę w siebie¹⁷.

17 <http://sic.to/indexpl.php?page=211>, (20 września 2012 r.)

Wzorem europejskich, niektórych krajów „starej 15-tki” reguły „pomocy dla samopomocy” można było w Polsce realizować poprzez stworzenie systemu specjalnych podmiotów, które nie tylko uczyłyby zmiany postaw, dostarczałyby możliwości przekwalifikowań ale pomagały po pewnym czasie w pierwszych chwilach na otwartym rynku pracy. Już w pierwszym roku obowiązywania ustawy w Polsce zostały utworzone takie jednostki, które skoncentrowały swoją działalność na usługach reintegracji społecznej i zawodowej, zwane dzisiaj podmiotami zatrudnienia socjalnego. Oba typy podmiotów zatrudnienia socjalnego – cis i kis - realizują usługi reintegracji, a więc usługi „przywracające wartości” ich beneficjentów. W tym zbiorze usług reintegracji wyróżnia się dwa typy, a mianowicie:

- reintegrację społeczną, która zgodnie z art. 2 pkt. 4 ustawy oznacza działania, w tym również o charakterze samopomocowym, mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej zajęciach centrum integracji społecznej, klubie integracji społecznej lub zatrudnionej u pracodawcy, umiejętności uczestniczenia w życiu lokalnej społeczności i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- reintegrację zawodową, która w myśl ustawy, oznacza działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie u osoby uczestniczącej w zajęciach zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy – art. 2 pkt. 5 ustawy.

Efektywne stosowanie pakietu usług reintegracji zarówno społecznej jak i zawodowej wymaga zastosowania odpowiedniego ich standardu, a to z kolei wymusza zatrudnienie wysoko wykwalifikowanych specjalistów w jednym miejscu, czyli w podmiocie zatrudnienia socjalnego.

Ustawa wprowadziła ramy prawne działalności cis i kis, dając jednocześnie przyzwolenie na takie metody pracy z grupami wykluczonymi społecznie, które preferują indywidualizm podejścia, a więc uwzględnianie potrzeb, predyspozycji i możliwości jednostki. Wraz z upływem czasu, nabywaniem doświadczeń oraz zmianami społecznymi i prawnymi następowała modyfikacja niektórych rozwiązań ustawy, wprowadzając kolejne innowacje w udzielaniu wsparcia i pomocy osobom tego potrzebującym. Każdorazowo taka zmiana była inspirowana wskazaniem praktyków, a także konsultowana ze środowiskiem. Celem nowelizacji ustawy było przede wszystkim usprawnienie pracy w jednostkach zatrudnienia socjalnego oraz dostosowanie uregulowań ustawy do zmieniającego się prawa.

1.4. Podstawowe pojęcia z zakresu zatrudnienia socjalnego

Właściwe posługiwanie się a także rozumienie całościowego pojęcia „zatrudnienie socjalne” wymaga definicyjnego przybliżenia niektórych określeń. Pierwsze zostały wcześniej wskazane, a oto następne, najważniejsze, a zarazem także podstawowe:

1. **Zatrudnienie socjalne** – to (...) zapewnianie:
 - a. bezdomnym realizującym indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
 - b. uzależnionym od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego,
 - c. uzależnionym od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej,
 - d. chorym psychicznie,
 - e. długotrwale bezrobotnym,
 - f. zwalnianym z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem,
 - g. uchodźcą realizującym indywidualny program integracji,
 - h. osobom niepełnosprawnym, społecznym, za niezdolne we własnym zakresie do zmiany sytuacji ale wykazujące jednak chęć współpracy. Ta chęć współpracy wykorzystywana jest przez cisy i kisy poprzez umożliwienie tym osobom uczestnictwa w zajęciach dla poprawy sytuacji powodującej ubóstwo.
2. **Klub integracji społecznej** - to jednostka organizacyjna, której zasadniczym celem jest udzielenie indywidualnym osobom oraz członkom ich rodzin pomocy w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych w miejscu zamieszkania oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych .
3. **Centrum integracji społecznej** – to jednostka organizacyjna, która realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi: kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiąganie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu; nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych; naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą; uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

4. **Kontrakt socjalny** – to pisemna umowa zawarta z osobą ubiegającą się o pomoc, określająca uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.
5. **Zatrudnienie wspierane** - to udzielanie wsparcia o charakterze doradczym i finansowym osobie w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Właściwe zapamiętanie tych określeń pozwala poruszać się po problematyce zatrudnienia socjalnego, a szczególnie po rozwiązaniach ustawowych w sposób bardziej przystępny, a jednocześnie odróżniający wobec instrumentarium rynku pracy.

2. Zagadnienia metodologiczne

2.1 Cel i problematyka badawcza

Podstawowym celem zrealizowanego badania było z jednej strony wskazanie poziomu upowszechnienia (poprzez upowszechnianie rozumiem zarówno wymiar teoretyczny, jak i praktyczny) ekonomii społecznej wśród urzędników i pracowników samorządu, jednostek pomocy społecznej i organizacji pozarządowych, a z drugiej wskazanie barier w procesie wdrażania działań mieszczących się w założeniach ES na terenie powiatu janowskiego. Realizacja badania posiadała także ambicje wdrożeniowe poprzez dostarczenie wiedzy i propozycji rozwiązań w odniesieniu do efektywnego upowszechniania i wdrażania koncepcji aktywizujących. Aby osiągnąć postawiony cel pytania szczegółowe dotyczyły trzech grup problemowych:

- ekonomia społeczna i możliwości jej wdrażania,
- zakres współpracy międzysektorowej i partnerstwa lokalnego,
- poziom rozwoju ekonomii społecznej.

W każdej z grup problemowych znajdują się kwestie szczegółowe, które zostały zawarte w następujących pytaniach:

1. Jaki jest poziom wiedzy dotyczący zagadnień ekonomii społecznej wśród badanych osób?
2. Czy respondenci zamieszkujący i pracujący na terenie powiatu janowskiego znają podmioty ekonomii społecznej i jej otoczenia w powiecie janowskim?
3. Jak przedstawia się poziom znajomości i wykorzystania instrumentów ekonomii społecznej wśród badanych osób?
4. Na jakim poziomie jest obecnie współpraca międzyinstytucjonalna na terenie powiatu w rozwiązywaniu problemów społecznych i zawodowych?
5. Jak oceniane jest wsparcie samorządu oraz poziom aktywności otoczenia społecznego na rzecz upowszechniania ekonomii społecznej w powiecie janowskim?
6. Jakie są bariery i kierunki niezbędnych działań w celu upowszechnienia ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego?

2.2 Metody i narzędzia badawcze

Kluczem do rzetelnego pomiaru interesującego nas zjawiska jest dobór odpowiedniej metody badawczej i techniki pomiaru. W celu realizacji głównego problemu badawczego oraz problemów szczegółowych dobrano odpowiednie metody, techniki i narzędzia badawcze. Zadbano o to by wszystkie te elementy wzajemnie się uzupełniały i weryfikowały, co pozwoliło na zebranie jak najbardziej użytecznego praktycznie materiału empirycznego.

W badaniach zastosowano kwestionariusz ankiety oraz analizę dokumentów zastanych. Zastosowanie tych technik uwarunkowane zostało szczegółową problematyką badawczą. Przygotowany kwestionariusz ankiety składał się z 25 pytań (patrz Aneks). W pierwszej części znajdowały się pytania tzw. metryczkowe, które pozwoliły na ogólną charakterystykę grupy uczestniczącej w badaniach. Obejmowały pytania dotyczące płci, wieku, miejsca zamieszkania, instytucji, którą dana osoba reprezentowała oraz zajmowane stanowisko (kierownicze czy pracownicze). Koncentrując się na sformułowanych problemach szczegółowych w kwestionariuszu umieszczono pytania dotyczące:

- wiedzy w zakresie ekonomii społecznej (pytanie 6,7,8);
- oceny funkcjonowania ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego (pytanie 9,11);
- znajomości i wykorzystania instrumentów ekonomii społecznej (pytanie 10,12,13);
- oceny współpracy międzyinstytucjonalnej w powiecie janowskim w zakresie rozwiązywania problemów społecznych i zawodowych (pytanie 14,15,16,17,18,23);
- identyfikacji barier i problemów w upowszechnianiu ekonomii społecznej w powiecie janowskim (pytanie 19,20,21,22,25,24).

Badania kwestionariuszowe obejmowały pytania zarówno zamknięte, jak i otwarte, które dawały możliwość samodzielnej odpowiedzi na interesujące zagadnienia.

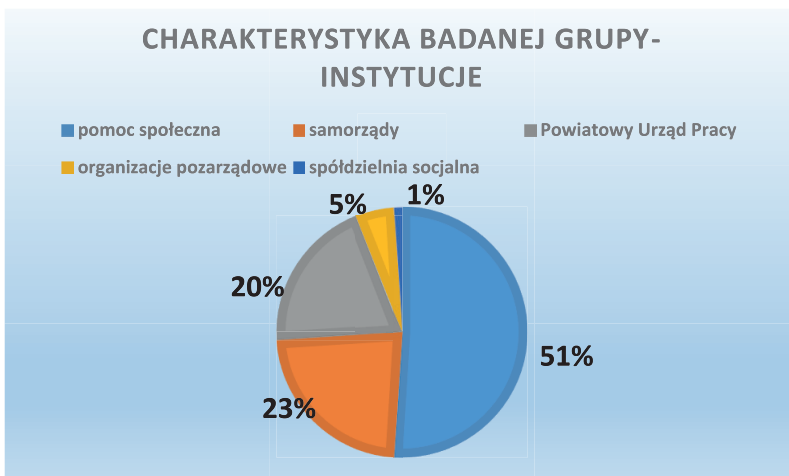
2.3 Charakterystyka terenu badań i badanej grupy

W badania wzięło udział 79 osób. Byli to urzędnicy i pracownicy następujących instytucji:

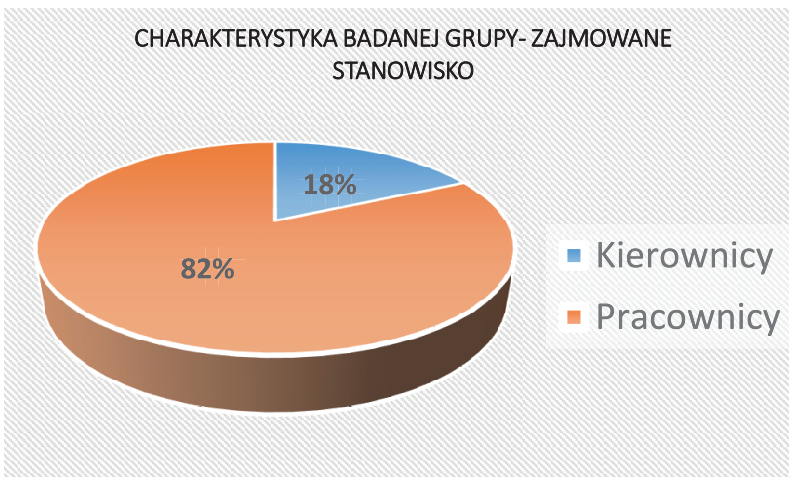
1. Ośrodek Pomocy Społecznej w Janowie Lubelskim
2. OPS Godziszów
3. GOPS Dzwola
4. OPS Potok Wielki
5. GOPS Modliborzyce
6. GOPS Chrzanów
7. OPS Batorz
8. Starostwo Powiatowe w Janowie Lubelskim
9. Urząd Miejski w Janowie Lubelskim
10. Powiatowy Urząd Pracy w Janowie Lubelskim
11. Młodzieżowe Centrum Kariery w Janowie Lubelskim
12. LGD „Leśny Krąg”
13. Spółdzielnia Socjalna „Siedem Życzeń” w Janowie Lubelskim

Ilościowy rozkład przedstawicieli poszczególnych instytucji prezentują poniższe wykresy.

Wykres 1. Charakterystyka badanej grupy – instytucje

Wykres 2. Charakterystyka badanej grupy – zajmowane stanowisko

Ogólna analiza osób biorących udział w badaniach, pod względem instytucji, którą reprezentowali wskazuje, iż byli to w większości pracownicy instytucji pomocy społecznej, którzy stanowili 51%. Następnie 23% respondentów stanowili pracownicy i kierownicy samorządów terytorialnych. Podobną ilość (20%) stanowiły osoby reprezentujące Powiatowy Urząd Pracy w Janowie Lubelskim. Pozostałą część grupy tworzyli przedstawiciele organizacji pozarządowej i spółdzielni socjalnej, funkcjonujących na terenie powiatu janowskiego. Ogółem przebadano 14 kierowników i 65 pracowników wymienionych powyżej instytucji. Biorąc pod uwagę płeć badanych osób, w większości były to kobiety (84%). Mężczyźni stanowili 16%.

Wykres 3. Charakterystyka badanej grupy ze względu na płeć

Badania ankietowe przeprowadzone zostały w instytucjach na terenie całego powiatu. Zatem, biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania respondentów, tylko nieznacznie więcej było osób zamieszkujących na terenie miasta (51%), pozostała część badanych zamieszkiwała na terenie wiejskim (49%). Wśród przedstawicieli instytucji pomocy społecznej zdecydowana większość zamieszkiwała na wsi. Przedstawiciele pozostałych instytucji częściej byli osobami zamieszkującymi w mieście.

Wykres 4. Charakterystyka badanej grupy - miejsce zamieszkania

Podsumowując, grupę badawczą stanowili pracownicy i kierownicy 13 instytucji z terenu powiatu janowskiego. Były to instytucje pomocy społecznej, samorządy terytorialne, Powiatowy Urząd Pracy, organizacje pozarządowe i spółdzielnia socjalna. Respondenci to głównie kobiety, zamieszkujące w mieście. Badana grupa stanowi odzwierciedlenie ogólnej populacji, czyli wszystkich pracowników instytucji funkcjonujących w powiecie janowskim.

3 Analiza wyników badań

Pojęcie ekonomii społecznej w ostatnim okresie jest przedmiotem ożywionych dyskusji, czego obrazem są liczne konferencje, seminaria i wykłady poświęcone tej tematyce. Ekonomia społeczna jest ważnym czynnikiem rozwoju lokalnego – tworzy miejsca pracy, poszerza oferowane usługi, pozwala lepiej zaspokajać potrzeby ludzkie. Może też tworzyć złożony system gospodarowania (gospodarkę wspólnotową), włączając organizacje pozarządowe w obszary aktywności władz samorządowych oraz wpływać na powstawanie lokalnych i sąsiedzkich form współpracy ekonomicznej i wsparcia wzajemnego. Celem rozwoju tak definiowanej ekonomii społecznej jest tworzenie inkluzyjnego lokalnego rynku pracy, przeznaczonego zwłaszcza dla osób zagrożonych marginalizacją społeczną¹⁸.

Powiat janowski jest terenem, na którym powstało już kilka podmiotów ekonomii społecznej. Mimo to, pojawiła się konieczność przełamywania barier do popularyzacji ekonomii/gospodarki społecznej, by takich podmiotów powstawało coraz więcej. W związku z tym poniższa analiza badań ankietowych pozwoli na określenie jak w rzeczywistości wygląda sektor ekonomii społecznej w powiecie janowskim. Podjęto próbę identyfikacji barier i zagrożeń, ale również szans i potencjału, który drzemie na tym terenie.

3.1 Wiedza w zakresie ekonomii społecznej

Ekonomia społeczna to specyficzne podejście poszczególnych osób i instytucji do społecznej rzeczywistości. Dotyczy to zarówno nastawienia do własnych problemów, sposobów ich rozwiązywania, jak i celów jakie się stawia na co dzień. Ekonomia społeczna rozumiana jest również jako nauka, która próbuje zbadać i opisać zarówno te podmioty i relacje, które składają się na obraz jej funkcjonowania. Analiza literatury przedmiotu pokazuje, że zakres pojęcia ekonomii społecznej jest bardzo szeroki i dotyczy wielu sfer życia społecznego. W związku z tym w pierwszej części badań podjęto próbę uzyskania danych na temat ogólnej wiedzy respondentów z zakresu ekonomii społecznej.

Podstawą stało się pytanie, czy badane osoby w swojej pracy zawodowej spotkały się z pojęciem ekonomii społecznej. Uzyskane dane pokazują poniższe wykresy.

18 A. Zybala, Rynek pracy społecznie integrujący, zadania dla lokalnych partnerów, „Dialog” 2007, nr 2.

Wykres 5. Znajomość pojęcia ekonomii społecznej wśród badanych kierowników

Wykres 6. Znajomość pojęcia ekonomii społecznej wśród badanych pracowników

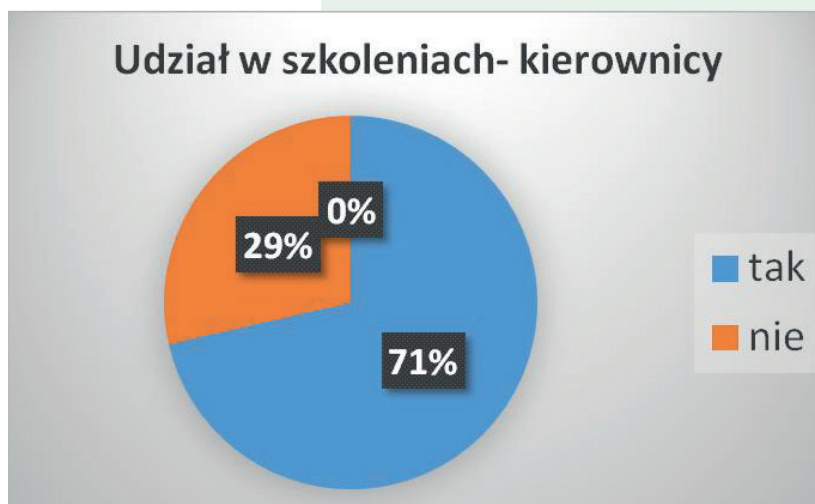

Uzyskane dane pozwalają na stwierdzenie, iż w społeczności lokalnej występuje jeszcze brak wiedzy na temat ekonomii społecznej i form jej funkcjonowania. Prawie 1/5 badanych osób nie miała styczności z pojęciem ekonomii społecznej. Wśród nich znajdowało się 14% osób zatrudnionych na stanowiskach kierowniczych i 17% pracowników instytucji biorących udział w badaniach. Niewątpliwie brak elementarnej wiedzy, czy świadomości o korzyściach wynikających z tak prowadzonej przedsiębiorczości stanowi największą barierę w jej upowszechnianiu.

Najczęstszą formą zapoznania z ekonomią społeczną są różnego rodzaju szkolenia, seminaria, wykłady, które przybliżają jej istotę i znaczenie dla społeczności lokalnej. W związku z tym zapytano respondentów o bezpośrednie uczestnictwo w tego typu działaniach.

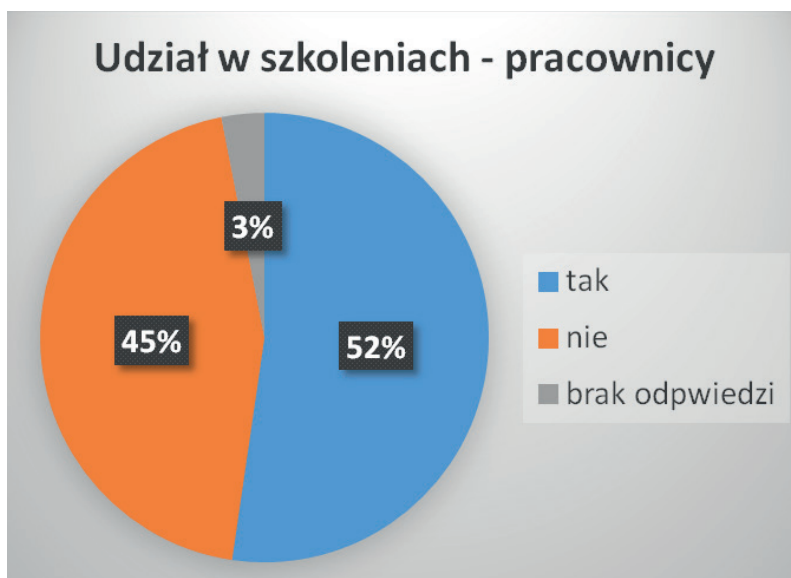
Uzyskane w trakcie badań informacje pokazują, iż 29% badanych osób, które zatrudnione są na stanowiskach kierowniczych do tej pory nie uczestniczyło w szkoleniach z zakresu ekonomii społecznej, tym samym nie mieli możliwości zdobyć podstawową wiedzę w tej dziedzinie.

Wykres 7. Udział w szkoleniach z zakresu ekonomii społecznej - kierownicy

Analizując uzyskane informacje od badanych pracowników, wynika że zdecydowanie więcej osób w porównaniu do kierowników nie uczestniczyło w szkoleniach z zakresu ekonomii społecznej. W ten sposób odpowiedziało 45% badanych. 52% pracowników, miało okazję uczestniczyć w tego typu szkoleniach, pozostała część (3%) nie udzieliła odpowiedzi na to pytanie.

Wykres 8. Udział w szkoleniach z zakresu ekonomii społecznej – pracownicy

Celem stworzenia w przyszłości możliwości skorzystania ze szkolenia z ekonomii społecznej ważne jest wskazanie instytucji, w której pracownicy, czy kierownicy nie uczestniczyli w takich działaniach. Wśród badanych kierowników w szkoleniach nie uczestniczyło 33% badanych kierowników PUP, 50% kierowników z samorządów terytorialnych oraz 20% kierowników instytucji pomocy społecznej.

Wśród pracowników poszczególnych instytucji, największą biernością w szkoleniach dotyczących ekonomii społecznej wykazali się urzędnicy (78%), następnie byli pracownicy organizacji pozarządowej (66%) oraz pracownicy PUP (57%). Wśród pracowników instytucji pomocy społecznej znacznie mniejszy odsetek (24%) pracowników nie brała udziału w szkoleniach ze wspomnianego zakresu. Tak przeprowadzona analiza pozwala wskazać płaszczyznę, teren na którym istnieje potrzeba wyposażenia w wiedzę z zakresu ekonomii społecznej, form jej funkcjonowania i korzyści ekonomicznych i społecznych z niej wynikających.

Ekonomię społeczną tworzą ludzie, którzy angażują się w nietypowe przedsięwzięcia, przecierają nowe szlaki i wyszukują sens dla swoich działań. To wyjątkowo trudna praca, wymagająca dużego zaangażowania i poświęcenia, ale jednocześnie dająca dużo satysfakcji i korzyści ogólnospołecznych. W jednym z pytań ankietowych respondenci zostali poproszeni o odniesienie się do twierdzeń, które charakteryzują zalety ekonomii społecznej. Uzyskane dane pokazuje poniższa tabela.

Tabela 1. Ocena efektywności ekonomii społecznej wśród badanych osób

W jakim stopniu zgadza się Pan/i z następującymi stwierdzeniami:	TAK		NIE		Raczej nie		Nie mam zdania	
	Pracownicy %	Kierownicy %	Pracownicy %	Kierownicy %	Pracownicy %	Kierownicy %	Pracownicy %	Kierownicy %
Ekonomia społeczna jest skuteczna	51	78	2		9		37	21
Ekonomia społeczna dobrze wykorzystuje środki	34	71			8	7	54	21
Ekonomia społeczna dobrze rozwiązuje problemy społeczne	45	71			11		43	29
Ekonomia społeczna tworzy miejsca pracy	62	57	2		2	14	34	14
Ekonomia społeczna działa sprawnie i skutecznie	34	71	5		9		49	43
Ekonomia społeczna pomaga w rozwoju społeczeństwa	62	86	2		5		32	14
Ekonomia społeczna pomaga aktywizować ludzi	71	86			3		25	14

Analiza powyższych danych pokazuje, że zdecydowana większość badanych osób, bez względu na zajmowane stanowisko zgadza się z podanymi twierdzeniami o ekonomii społecznej. Zdaniem respondentów ekonomia społeczna jest działaniem skutecznym, twierdzi tak 51% pracowników oraz 78% kierowników. Badane osoby zgadzały się również ze stwierdzeniem, że ekonomia społeczna dobrze wykorzystuje środki (71% kierowników), w tej kwestii ponad połowa badanych pracowników (54%) nie miało zdania.

Badane osoby w większości pozytywnie odniosły się do stwierdzenia, że ekonomia społeczna dobrze rozwiązuje problemy społeczne (45% pracowników i 71% kierowników) oraz, że tworzy miejsca pracy, tak uznało 62% pracowników i 57% osób na stanowiskach kierowniczych.

Ponadto większość kierowników (71%) uznało, że podmioty ekonomii społecznej działają sprawnie i skutecznie, natomiast pracownicy nie mieli w tej kwestii konkretnego zdania. O tym, że ekonomia społeczna pomaga w rozwoju społeczeństwa przekonanych jest 62% pracowników i 86% kierowników, podobnie jak o tym, że podmioty ekonomii społecznej pomagają w aktywizowaniu ludzi (71% pracowników i 86% kierowników).

Uzyskane informacje dotyczące ogólnej wiedzy na temat pojęcia ekonomii społecznej i jej funkcjonowania w społeczeństwie pozwalają na stwierdzenie, że wiedza ta w powiecie janowskim jest na wysokim poziomie, jednak jednocześnie istnieje część społeczności, która nie spotkała się z jej działaniem. Ważne staje się dalsze upowszechnianie tego typu wiedzy oraz informacji dotyczących „dobrych praktyk”, celem uświadomienia szeregu korzyści.

3.2 Ekonomia społeczna na terenie powiatu janowskiego w opinii respondentów

Ekonomia społeczna niewątpliwie daje szansę na inkluzję społeczną osób wykluczonych, dając tym samym możliwość odnalezienia swojego miejsca, które pozwoli na osiągnięcie celów życiowych i satysfakcji z podejmowanych działań. W tym celu powstają podmioty takie jak fundacje, stowarzyszenia, spółdzielnie, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej itp.

Na terenie powiatu janowskiego funkcjonuje szereg podmiotów ekonomii społecznej, które swoje działania kierują do różnych grup społecznych (dzieci, młodzieży, seniorów, niepełnosprawnych itd.), by zapobiec ich marginalizacji i wykluczeniu społecznemu.

Badania ankietowe przeprowadzone wśród przedstawicieli instytucji funkcjonujących na terenie powiatu janowskiego skoncentrowały się również na znajomości tego typu podmiotów wśród osób uczestniczących w badaniach.

W sferze ekonomii społecznej działają podmioty, obejmujące pięć głównych grup: przedsiębiorstwa społeczne (fundament ekonomii społecznej), podmioty reintegracyjne (służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym tj. Zakład Aktywizacji Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Kluby Integracji Społecznej), podmioty działające w sferze pożytku publicznego (organizacje pozarządowe itp.) oraz podmioty sfery gospodarczej (spółdzielnie itp.).

Ponadto podmioty ekonomii społecznej funkcjonują w szeroko pojętym otoczeniu, do którego zalicza się:

- instytucje wsparcia ekonomii społecznej (instytucje wspierające merytorycznie, otoczenie finansowe, organizacje parasolowe i rzecznicze, lokalne grupy działania, samorząd lokalny i regionalny itp.);
- otoczenie podmiotów ekonomii społecznej (samorząd lokalny i regionalny oraz podległe mu instytucje pomocy społecznej i instytucje rynku pracy, a także media, przedsiębiorcy);
- klienci podmiotów ekonomii społecznej (indywidualni, przedsiębiorcy, instytucje w grantodawcze, samorząd lokalny i regionalny).

Tak więc do podmiotów otoczenia ekonomii społecznej zalicza się ośrodek wsparcia ekonomii społecznej, ośrodek wsparcia spółdzielni socjalnej, lokalną grupę działania, ośrodek pomocy społecznej, powiatowe centrum pomocy rodzinie, regionalny ośrodek polityki społecznej, powiatowy urząd pracy, czy też wojewódzki urząd pracy.

Na terenie powiatu funkcjonuje zatem szereg podmiotów ekonomii społecznej i jej otoczenia. Wiedzę na ten temat i świadomość ich działania posiada tylko 48% badanych pracowników. Aż 41% badanych pracowników nie wie o istnieniu tego typu podmiotów, a 11% twierdzi, że takich instytucji na terenie powiatu nie ma.

Wykres 9. Czy na terenie powiatu janowskiego działają podmioty z otoczenia ekonomii społecznej – odpowiedzi pracowników

Kierownicy instytucji biorących udział w badaniach wykazali się większą świadomością w zakresie istnienia podmiotów otoczenia ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego. Twierdząco odpowiedziało 72% badanych kierowników, 14% nie posiada wiedzy na ten temat i tyle samo osób stwierdziło, że w powiecie nie ma tego typu podmiotów.

Wykres 10. Czy na terenie powiatu janowskiego działają podmioty z otoczenia ekonomii społecznej – odpowiedzi kierowników

Respondenci zostali poproszeni również o wskazanie przykładów podmiotów z otoczenia ekonomii społecznej w powiecie janowskim. W związku z tym badane osoby wskazywały na: organizacje pozarządowe, spółdzielnię socjalną, ośrodek pomocy społecznej, klub integracji społecznej, warsztaty terapii zajęciowej, kluby, Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Humanus”, NGO, samorządy i Zakład Aktywizacji Zawodowej.

W dalszej kolejności zapytano respondentów czy na terenie powiatu janowskiego znajdują się wymienione w tabeli podmioty. Rozkład odpowiedzi twierdzących na tak postawione pytanie prezentuje poniższa tabela.

Tabela 2. Podmioty funkcjonujące na terenie powiatu janowskiego zdaniem respondentów

Tak, istnieje na terenie powiatu:	Kierownicy		Pracownicy	
	N	%	N	%
Spółdzielnia socjalna	10	71	41	63
Przedsiębiorstwo społeczne	1	7	1	2
Centrum integracji społecznej	4	29	9	14
Klub integracji społecznej	13	93	48	74
Zakład pracy chronionej	0	0	8	12
Zakład aktywności zawodowej	1	7	9	14
Organizacje pozarządowe	10	71	51	78
Warsztaty terapii zajęciowej	12	86	55	85
Ośrodek wsparcia ekonomii społecznej	2	14	9	14
Nie wiem	1	7	1	2

Udzielone przez badane osoby odpowiedzi dają podstawę do zdiagnozowania wiedzy na temat rodzajów podmiotów ekonomii społecznej oraz świadomości o ich działaniu na terenie powiatu.

Na terenie powiatu janowskiego funkcjonuje spółdzielnia socjalna i potwierdziła to 71% badanych kierowników i 63% pracowników. Działa również Klub Integracji Społecznej i wiedzę na ten temat posiada 93% kierowników i 74% pracowników. Działalność organizacji pozarządowych na terenie powiatu janowskiego znana jest dla 71% kierowników i 78% pracowników, natomiast o funkcjonowaniu warsztatów terapii zajęciowej wie 86% kierowników i 85% pracowników, którzy uczestniczyli w badaniach. W ramach działalności jednego ze stowarzyszeń funkcjonuje ośrodek wsparcia ekonomii społecznej, jednak o jego istnieniu poinformowanych jest tylko po 14% zarówno kierowników jak i pracowników.

Zaskakujące okazały się odpowiedzi, potwierdzające istnienie podmiotów, które w rzeczywistości na terenie powiatu nie funkcjonują tj. przedsiębiorstwo społeczne, centrum integracji społecznej (na jego istnienie wskazało aż 29% badanych kierowników) czy zakład pracy chronionej. Obecnie na terenie powiatu jest w trakcie tworzenia Zakład Aktywizacji Zawodowej.

Uzyskane informacje sygnalizują, że wśród osób pracujących w badanych instytucjach brakuje wiedzy na temat podmiotów działających na terenie powiatu. Niewątpliwie stanowi to kolejną barierę, która utrudnia upowszechnianie ekonomii społecznej. Często pracownicy skoncentrowani na swoich zadaniach i obowiązkach rezygnują z poznawania innych instytucji czy podmiotów i zakresu ich działalności. W takiej sytuacji niezbędne stają się działania nakłaniające do współpracy międzyinstytucjonalnej, której podstawą powinna być systematyczna wymiana informacji.

3.3 Formy aktywizujące społeczność lokalną, w szczególności osoby zagrożone wykluczeniem społecznym

Aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym to zespół działań, zmierzających do wywołania motywacji do znalezienia pracy, jej zdobycia, podjęcia i utrzymania, a także rozwoju kariery zawodowej. Motywacja, która jest głównym wyznacznikiem aktywizacji społecznej osiągnięta jest ona poprzez specjalistyczne oddziaływania głównie psychologiczne i psychospołeczne korygujące, kształtujące i rozwijające umiejętności osobiste i społeczne osób, które mają trudności w pełnej integracji społecznej i zawodowej. Działania na tej płaszczyźnie prowadzone są przez szereg instytucji z zakresu pomocy społecznej, rynku pracy i reintegracji społeczno-zawodowej.

W ramach analizowanych badań ankietowych sprawdzono, czy respondenci znają i korzystają z wybranych form aktywizacji osób wykluczonych społecznie. Odpowiedzi udzielone przez kierowników, biorących udział w badaniu prezentuje poniższa tabela.

Tabela 3. Formy aktywizacji osób wykluczonych znane i wykorzystywane w pracy przez badanych kierowników

Forma aktywizacji:	Znam i korzystamy w pracy		Znam, ale NIE korzystamy w pracy		Nie znam	
	N	%	N	%	N	%
Kontrakt socjalny	7	50	6	43	1	7
Prace interwencyjne	8	57	6	43	0	0
Prace społecznie użyteczne	6	43	8	57	0	0
Środki na podjęcie działalności gospodarczej	4	29	9	64	1	7
Refundacja na wyposażenie i/lub doposażenie stanowisk pracy	6	43	5	36	2	14
Staże	10	71	4	29	0	0
Szkolenia	12	86	2	14	0	0
Roboty publiczne	5	36	9	64	0	0
Zatrudnienie wspierane	2	14	7	50	5	36
Uczestnictwo w centrum integracji społecznej	0	0	13	93	1	7
Uczestnictwo w klubie integracji społecznej	4	29	8	57	1	7

Biorąc pod uwagę odpowiedzi udzielane, przez kierowników biorących udział w badaniu należy podkreślić, iż prawie wszystkie wymienione w pytaniu instrumenty aktywizacji osób wykluczonych są im znane. Wykorzystywane najczęściej przez instytucje, w których kierownicy są zatrudnieni są następujące narzędzia: kontrakt socjalny (50%), refundacja na wyposażenie i/lub doposażenie stanowisk pracy (43%), staże (71%) oraz szkolenia (86%). Natomiast do znanych, ale nie wykorzystywanych narzędzi przez badanych kierowników należały: środki na podjęcie działalności gospodarczej (64%), roboty publiczne (64%), zatrudnienie wspierane (50%), uczestnictwo w centrum integracji społecznej (93%) oraz uczestnictwo w klubie integracji społecznej (57%). Należy dodać również, że najmniej znanymi narzędziami wśród kierowników okazały się zatrudnienie wspierane, na co wskazało 36% respondentów (kierowników).

Dane dotyczące wiedzy na temat narzędzi aktywizacyjnych wśród pracowników, biorących udział w ankietowani zaprezentowane zostały w tabeli 4.

Tabela 4. Formy aktywizacji osób wykluczonych znane i wykorzystywane w pracy przez badanych pracowników

Forma aktywizacji:	Znam i korzystamy w pracy		Znam, ale NIE korzystamy w pracy		Nie znam	
	N	%	N	%	N	%
Kontrakt socjalny	33	51	22	34	9	14
Prace interwencyjne	36	55	26	40	2	3
Prace społecznie użyteczne	37	57	27	42	4	6
Środki na podjęcie działalności gospodarczej	21	32	33	51	5	8
Refundacja na wyposażenie i/lub doposażenie stanowisk pracy	22	34	32	49	10	15
Staż	44	68	9	14	1	2
Szkolenia	44	68	9	14	1	2
Roboty publiczne	34	52	26	40	3	5
Zatrudnienie wspierane	8	12	31	48	20	31
Uczestnictwo w centrum integracji społecznej	12	18	43	66	9	14
Uczestnictwo w klubie integracji społecznej	32	49	34	52	6	9

Wśród pracowników znanymi i wykorzystywanymi w pracy zawodowej narzędziami okazały się: kontrakt socjalny (51%), prace interwencyjne (55%), prace społecznie użyteczne (57%), staże (68%), szkolenia (68%) oraz roboty publiczne (52%). Pracownicy posiadali również wiedzę na temat środków na podjęcie działalności gospodarczej (51%), refundacji na wyposażenie i/lub doposażenie stanowisk pracy (49%), zatrudnienia wspieranego (48%), uczestnictwa w centrum integracji społecznej (66%) oraz uczestnictwa w klubie integracji społecznej (52%), jednak te formy według nich nie są wykorzystywane w ich pracy zawodowej. Podobnie jak kierownicy, pracownicy instytucji uczestniczących w badaniu najmniejszą wiedzę wykazywali w stosunku do zatrudnienia wspieranego (31%).

W diagnozowaniu rzeczywistego obrazu sektora ekonomii społecznej w powiecie janowskim niezbędne jest sprawdzenie znajomości i oceny wybranych instrumentów, wykorzystywanych w aktywizowaniu społeczności lokalnej.

Poziom wiedzy na temat wymienionych w pytaniu instrumentów wśród respondentów, pracujących na stanowiskach kierowniczych przedstawia się następująco:

Tabela 5. Wiedza na temat instrumentów aktywizowania społeczności lokalnej wśród badanych kierowników

Instrumenty:	Znam i korzystamy w pracy		Znam, ale NIE korzystamy w pracy		Nie znam	
	N	%	N	%	N	%
Współpraca międzyinstytucjonalna	10	71	2	14	3	21
Współpraca międzysektorowa	5	36	4	29	5	36
Współpraca partnerska	9	64	4	29	3	21
Partycypacja społeczna	0	0	4	29	8	57
Deбата publiczna	4	29	7	50	4	29
Konsultacje społeczne	6	43	7	50	2	14
Inicjatywa lokalna	8	57	5	36	2	14
Klauzula społeczna	3	21	5	36	8	57

Badani kierownicy wykazali się bardzo zróżnicowanym poziomem wiedzy na temat wymienionych w pytaniu narzędzi aktywizacji społeczności lokalnej. Znanymi i wykorzystywanymi przez kierowników w pracy zawodowej narzędziami okazały się: współpraca międzyinstytucjonalna (71%), współpraca partnerska (64%) oraz inicjatywa lokalna (57%). Jeśli chodzi, o współpracę międzysektorową to tyle samo kierowników znało i wykorzystywało ten element w swojej pracy, co i nie posiadało żadnej wiedzy na ten temat (po 36%). Połowa badanych kierowników uznała, że zna ale nie korzysta

z debat publicznych i konsultacji społecznych w swojej pracy. Natomiast nie znanym dla większości respondentów- kierowników była partycypacja społeczna (57%) i klauzula społeczna (57%).

Jak wskazywali badani kierownicy, większość podanych instrumentów jest znana i wykorzystywana w instytucjach powiatowych. W związku z tym, zapytani o ocenę poszczególnych elementów najbardziej pozytywnie oceniono: współpraca międzyinstytucjonalna oraz debata publiczna. Według kierowników dobrym rozwiązaniem są również współpraca partnerska, konsultacje społeczne, inicjatywa lokalna oraz klauzula społeczna.

Biorąc pod uwagę odpowiedzi udzielane przez pracowników, którzy uczestniczyli w badaniach poziom ogólnej wiedzy na temat zaproponowanych przykładów form aktywizowania społeczności lokalnej został przedstawiony w poniższej tabeli.

Tabela 6. Wiedza na temat instrumentów aktywizowania społeczności lokalnej wśród badanych pracowników

Instrumenty:	Znam i korzystamy w pracy		Znam, ale NIE korzystamy w pracy		Nie znam	
	N	%	N	%	N	%
Współpraca międzyinstytucjonalna	47	72	6	9	8	12
Współpraca międzysektorowa	11	17	27	42	23	35
Współpraca partnerska	39	60	14	22	9	14
Partycypacja społeczna	7	11	12	18	29	45
Debata publiczna	9	14	13	20	17	26
Konsultacje społeczne	22	34	31	48	8	12
Inicjatywa lokalna	15	23	36	55	11	17
Klauzula społeczna	1	2	20	31	37	57

Analizując powyższe zestawienie istotne jest, iż pracownicy częściej niż kierownicy wskazywali na nieznanomość zaproponowanych instrumentów aktywizujących. Najbardziej znanymi i wykorzystywanymi w pracy zawodowej narzędziami przez pracowników jest współpraca międzyinstytucjonalna (72%) oraz współpraca partnerska (60%). Pracownicy posiadają wiedzę, ale nie korzystają z współpracy międzysektorowej (42%), konsultacji społecznych (48%) oraz inicjatyw lokalnych (55%). Brak wiedzy o narzędziu najwięcej pracowników wykazało w stosunku do klauzuli społecznej (57% badanych) oraz partycypacji społecznej (45%).

Przez badanych pracowników pozytywnie zostały ocenione następujące rozwiązania:

- współpraca międzyinstytucjonalna: bardzo dobre (32%), dobre (45%),
- współpraca międzysektorowa: bardzo dobre (12%), dobre (35%),
- współpraca partnerska: bardzo dobre (31%), dobre (40%),
- partycypacja społeczna: bardzo dobre (9%), dobre (31%),
- debata publiczna: bardzo dobre (12%), dobre (42%),
- konsultacje społeczne: bardzo dobre (26%), dobre (46%),
- inicjatywa lokalna: bardzo dobre (17%), dobre (40%),
- klauzula społeczna: bardzo dobre (5%), dobre (18%).

3.4. Poziom współpracy w rozwiązywaniu problemów społecznych i zawodowych między instytucjami na terenie powiatu janowskiego

Problemy, z którymi boryka się społeczność lokalna są jedną z podstawowych płaszczyzn, na której niezbędna okazuje się współpraca międzyinstytucjonalna. Współpraca między instytucjami ma zasadnicze znaczenie dla dobrego funkcjonowania całego systemu na terenie powiatu. W związku z tym w badaniach ankietowych poproszono respondentów o odniesienie się do obrazu wspomnianej współpracy na terenie powiatu janowskiego.

Początkowo poproszono badanych o wskazanie swoich partnerów w rozwiązywaniu problemów i zadań zawodowych, z którymi obecnie współpraca układa się najlepiej. Zestawienie uzyskanych danych na ten temat obrazuje poniższa tabela.

Tabela 7. Instytucje, z którymi współpraca układa się najlepiej w opinii badanych osób

Instytucje	Kierownicy		Pracownicy	
	N	%	N	%
Organizacje pozarządowe	6	43	30	46
Klub integracji społecznej/Centrum integracji społecznej	6	43	19	29
Spółdzielnia socjalna	2	14	8	12
Inne podmioty otoczenia ekonomii społ.	0	0	0	0
Ośrodki pomocy społecznej	9	64	44	68
Władze gminy	12	86	52	80
Władze powiatu	8	57	32	49
Służba zdrowia	6	43	21	32
Powiatowy Urząd Pracy	8	57	35	54
Policja	9	64	35	54
Kuratorzy	8	57	29	45
Szkoły	10	71	36	55
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	10	71	39	60
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej	5	36	11	17
Nie ma takich instytucji	0	0	3	5

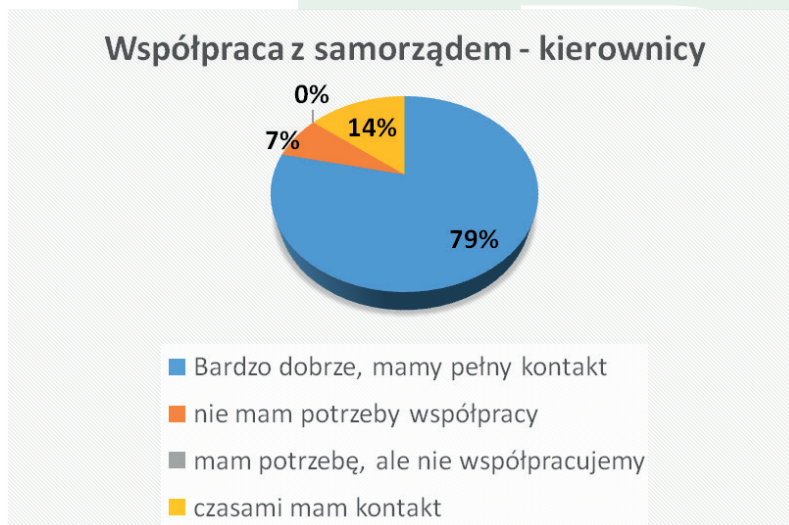
W opinii kierowników, uczestniczących w badaniach współpraca na terenie powiatu najlepiej układa się z władzami gminy, tak twierdzi 86% badanych, a także ze szkołami i Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie (po 71% badanych). Najmniej korzystnie wygląda ich zdaniem współpraca ze spółdzielnią socjalną. Obraz ten może wynikać, z niskiego poziomu wiedzy na temat funkcjonującej w powiecie spółdzielni.

W przypadku pracowników, zatrudnionych w instytucjach, uczestniczących w badaniach najkorzystniej współpracuje się z władzami gminy (80%) oraz ośrodkami pomocy społecznej z całego powiatu (68%) i Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie (60%). Zdaniem pracowników najgorzej układa się współpraca układa się ze spółdzielnią socjalną.

Ponadto obie badane grupy nie wypowiedziały się na temat poziomu współpracy z innymi podmiotami otoczenia ekonomii społecznej. Kierownicy nie wskazali również na odpowiedź, która wskazuje, że na terenie powiatu janowskiego nie ma takich instytucji, z którymi współpraca nie jest korzystna, w przeciwieństwie do pracowników, których 5% stwierdziło, że jednak takie instytucje istnieją.

Podstawowymi instytucjami funkcjonującymi na terenie powiatu są samorzady terytorialne. Biorąc to pod uwagę poproszono respondentów o ocenę poziomu współpracy z samorządem.

Wykres 11. Poziom współpracy z samorządem w opinii kierowników

Zdecydowana większość osób, które pracują na stanowiskach kierowniczych stwierdziła, że ta współpraca jest bardzo dobra, ich instytucje mają pełny kontakt z samorządem terytorialnym (79%). 14 % kierowników stwierdziło, że tylko czasami ma kontakt z przedstawicielami samorządu. Tylko nieliczni (7%) uznali, że nie mają potrzeby współpracy z tymi instytucjami.

Wykres 12. Poziom współpracy z samorządem w opinii pracowników

Analiza uzyskanych danych pokazuje, że pracownicy, podobnie jak i uczestniczący w badaniach kierownicy powiatowych instytucji uznali, że współpraca z samorządem ma bardzo dobry poziom, instytucje w których pracują, mają z samorządem stały i pełny kontakt. W ten sposób stwierdziło 87% badanych. Podobnie jak w poprzedniej grupie, 7% pracowników uznało, że nie ma potrzeby tego typu współpracy, więc trudno też ocenić jej poziom. Nieliczni stwierdzili, że potrzeba współpracy jest duża, jednak na tej płaszczyźnie jej brakuje (3%), tyle samo osób nie udzieliło odpowiedzi na ten temat.

Kolejnym obszarem ważnym w tworzeniu sieci współpracy instytucjonalnej obok samorządu są organizacje pozarządowe na terenie powiatu. Opinie na temat współpracy osób badanych z organizacjami pozarządowymi przedstawione zostały w tabeli 8.

Tabela 8. Opinie respondentów na temat współpracy z organizacjami pozarządowymi

	Kierownicy		Pracownicy	
	N	%	N	%
Tak, bardzo dobrze się współpracuje	6	43	45	69
Nie współpracuję	6	43	19	29
Brak odpowiedzi	2	14	1	2

Biorąc pod uwagę odpowiedzi obu badanych grup należy podkreślić, iż więcej badanych pracowników (69%), niż kierowników (43%) uznało, że bardzo dobrze współpracuje się im z organizacjami pozarządowymi. Ponadto 43% kierowników i 29% pracowników stwierdziło, że takiej współpracy nie podejmuje. Kilka badanych osób z obu grup nie udzieliło na tak postawione pytanie żadnej odpowiedzi.

Poza stwierdzeniem, czy tego typu współpracę podejmują badane osoby, poproszono również o wskazanie instytucji, z którymi w tym zakresie współdziałają. Wśród wymienionych instytucji pojawiły się: Caritas, JSNP Humanus, Stowarzyszenie Równych Szans Bona Fides z Lublina, Stowarzyszenie Aktywizacji Społecznej, Lokalna Grupa Działania „Leśny Krąg”, Fundacja Inicjatyw Lokalnych, Uczniowski Klub Sportowy „Trójka”, Uczniowski Klub Sportowy „Athletic”, Eska, Stowarzyszenie Kobiet Powiatu Janowskiego, Stowarzyszenie Wawrzynek, Stowarzyszenie KRON, „Promyk”, Klub „Zefir”, Pegaz, ochotnicze straże pożarne, Koła Gospodyń Wiejskich, Fundacja Stara Droga, Lubelska Fundacja Rozwoju, Związek Emerytów i Rencistów, Koła Łowieckie.

Respondenci, którzy uznali, że nie współpracują z organizacjami pozarządowymi, za powód wskazali min. brak tego typu podmiotów w okolicy, brak potrzeby podejmowania wspólnych działań, czy ograniczony zakres zadań, którymi się zajmują („nie wymaga tego zajmowane stanowisko”).

Współpraca międzyinstytucjonalna jest niezbędna dla dobrego funkcjonowania sektora ekonomii społecznej. Dzięki temu korzyści ze wspólnych działań nie są jednostronne.

Aby jednak osiągnąć wspomniane korzyści istotna jest świadomość czy istnieją instytucje, z którymi można tworzyć inicjatywy z zakresu ekonomii społecznej. O opinii w tej kwestii poproszono badane osoby.

Tabela 9. Przykłady instytucji, z którymi można podjąć inicjatywy z zakresu ekonomii społecznej

	Kierownicy	Pracownicy
Tak, istnieją takie instytucje. Przykłady:	Ośrodki pomocy społecznej, Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej, JSNP Humanus, KIS, CIS, Koła gospodyń wiejskich, szkoły, organizacje pozarządowe, policja, PCPR, straże, władze gminy, PUP, kuratorzy, pracodawcy, spółdzielnia, samorząd	KIS, ośrodki pomocy społecznej, pracodawcy, JSNP Humanus, urząd gminy, PUP, PCPR, Lokalna Grupa Działania, Fundacja Inicjatyw Lokal- nych, KRON, PEGAZ, ZEFIR, służba zdrowia, policja, szkoły, kuratorzy, władze powiatu, spółdzielnia, orga- nizacje pozarządowe, straże
Nie ma z kim podjąć współpracy, ponieważ:	Brak partnerów, temat mało znany władzom gminy	Zbyt niska wiedza na temat ekono- mii społecznej, brak podmiotów, brak czasu (inne zadania)
Inne:	Niechęć do współpracy	Trudno powiedzieć, nie mam zdania

Dokonując analizy uzyskanych informacji należy podkreślić, iż obie badane grupy mają świadomość istnienia instytucji na terenie powiatu janowskiego, z którymi można podjąć inicjatywy z zakresu ekonomii społecznej. Respondenci wskazywali na najprężniej działające organizacje pozarządowe, ale również władze samorządów terytorialnych czy instytucje oświatowe itp. Ci, którzy uznali, że takich instytucji nie ma, często jako powód wskazywali brak podmiotów, niski poziom wiedzy i ograniczenia czasowe.

Polska jest krajem, w którym możemy zaobserwować wiele problemów społecznych. Począwszy od ubóstwa i bezrobocia, poprzez patologie, takie jak środki odurzające, przemoc, przestępczość i prostytucję, na łamaniu podstawowych norm prawnych skończywszy. Ich likwidacja jest bardzo ważnym zadaniem dla wszystkich instytucji, których działalność opiera się na udzielaniu pomocy społeczności lokalnej.

Z uzyskanych w trakcie przeprowadzania badań informacji okazało się, iż aby skuteczniej rozwiązywać problemy społeczne w przyszłości według uczestniczących w badaniach kierowników współpraca zawodowa najważniejsza jest z następującymi partnerami: ośrodki pomocy społecznej (86%), władze gminy (78%) oraz organizacje pozarządowe i powiatowy urząd pracy po 71%. Najmniej ważna jest dla tej grupy badanych współpraca z innymi podmiotami otoczenia ekonomii społecznej.

W zakresie rozwiązywania problemów społecznych dla pracowników w przyszłości najistotniejsza byłaby współpraca z ośrodkami pomocy społecznej (55%), władzami

gminy (54%) oraz powiatowym centrum pomocy rodzinie (51%). Podobnie jak w przypadku kierowników najmniej ważna okazałaby się wg nich współpraca z innymi podmiotami otoczenia ekonomii społecznej.

Zarówno przeprowadzona analiza zasobów instytucjonalnych powiatu janowskiego, jak i przeprowadzone badania ankietowe pokazały, że na tym terenie funkcjonują liczne organizacje podejmujące działania z zakresu ekonomii społecznej. W związku z tym poproszono respondentów o ocenę działań wybranych instytucji. Ocenę dokonaną przez kierowników prezentuje tabela 10.

Tabela 10. Ocena działania wybranych instytucji w powiecie janowskim – kierownicy

Kierownicy	Bardzo dobrze (%)	Dobre (%)	Poprawnie (%)	Źle (%)	Nie znam (%)
Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Humanus”	86	7	0		7
Fundacja Inicjatyw Lokalnych/ Lubelska Fundacja Rozwoju	50	36	7		7
Stowarzyszenie Kobiet Powiatu Janowskiego	36	21	14		29
Lokalna Grupa Działania „Leśny Krąg”	57	29	0		7
Inne organizacje pozarządowe	21	7	14		50
Klub Integracji Społecznej	71	7	7		14
Warsztaty Terapii Zajęciowej	57	7	7		21
Spółdzielnia Socjalna „Siedem Życzeń”	21	7	21		43

Kierownicy, uczestniczący w badaniach najkorzystniej ocenili działania i funkcjonowanie Janowskiego Stowarzyszenia Niesienia Pomocy „Humanus” oraz Lokalnej Grupy Działania „Leśny Krąg” i Warsztatów Terapii Zajęciowej. Najwięcej osób nie zna, więc nie potrafi ocenić działań innych organizacji pozarządowych (50%) oraz Spółdzielni Socjalnej „Siedem Życzeń” (43%). Żadna z wymienionych instytucji nie została przez kierowników oceniona jako źle funkcjonująca.

Tabela 11. Ocena działania wybranych instytucji w powiecie janowskim – pracownicy

Pracownicy	Bardzo dobrze (%)	Dobre (%)	Poprawnie (%)	Źle (%)	Nie znam (%)
Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Humanus”	48	40	6		5
Fundacja Inicjatyw Lokalnych/ Lubelska Fundacja Rozwoju	32	46	14		2
Stowarzyszenie Kobiet Powiatu Janowskiego	14	32	9		40
Lokalna Grupa Działania „Leśny Krąg”	45	32	11		9
Inne organizacje pozarządowe	9	26	18		74
Klub Integracji Społecznej	37	35	12		12
Warsztaty Terapii Zajęciowej	46	32	6		9
Spółdzielnia Socjalna „Siedem Życzeń”	15	18	9		46

Z odpowiedzi udzielonych przez grupę pracowników wynika, że najlepiej funkcjonującą instytucją jest Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Humanus”, które jako bardzo dobrze działające, zostało ocenione przez 48% badanych i jako dobrze działające przez 40%. Podobna liczba pracowników pozytywnie oceniła działania podejmowane przez Lokalną Grupę Działania „Leśny Krąg” oraz Fundację Inicjatyw Lokalnych. Podobnie jak kierownicy, badani pracownicy nie ocenili żadnej z wymienionych instytucji jako źle funkcjonującej. Znaczny odsetek pracowników nie zna innych organizacji pozarządowych (74%), Spółdzielni Socjalnej „Siedem Życzeń” oraz Stowarzyszenia Kobiet Powiatu Janowskiego (40%).

3.5 Bariery w upowszechnianiu ekonomii społecznej w powiecie janowskim

Działalność sektora ekonomii społecznej w społeczności lokalnej odgrywa bardzo ważną rolę. Pozwala osobom najbardziej zaangażowanym w życie lokalnej społeczności podjąć działania na jej korzyść. Zdarza się jednak, że jej upowszechnianie nie przebiega we właściwy sposób. Głównych przeszkód należy doszukiwać się w barierach, które utrudniają nie tylko jej funkcjonowanie ale również upowszechnianie w społeczeństwie. Bariery te dotyczą kilku najistotniejszych obszarów.

Mając na uwadze zasady obowiązujące przy współpracy podmiotów ekonomii społecznej z innymi instytucjami, za najważniejsze uważa się pomocniczość, partnerstwo oraz efektywność¹⁹. Są to wybrane zasady podejmowania wspólnych działań przez tego typu instytucje. Niestety ich realizacja nie jest często możliwa, a przyczyną są zdiagnozowane bariery, zarówno na płaszczyźnie funkcjonowania instytucji, jak i samych osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Diagnostując bariery w upowszechnianiu ekonomii społecznej w powiecie janowskim zapytano respondentów, z czego między innymi wynika brak efektów w aktywizacji zawodowej osób wykluczonych społecznie. Zestawienie uzyskanych opinii zaprezentowane zostały w poniższej tabeli.

¹⁹ Zasady tworzenia programu współpracy jednostek samorządu terytorialnego z organizacjami pozarządowymi oraz z podmiotami, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Metodologia i zalecenia, Warszawa 2004, s. 5-6.

Tabela 12. Przyczyny niskiej efektywności w aktywizacji zawodowej osób wykluczonych społecznie na terenie powiatu

Przyczyny	Kierownicy		Pracownicy	
	N	%	N	%
Braku podmiotów otoczenia ekonomii społecznej	6	43	22	34
Ograniczonych lub braku środków finansowych	12	86	48	74
Braku współpracy między instytucjami np. z urzędem pracy	2	14	13	20
Niewystarczające przygotowanie zawodowe pracowników socjalnych	3	21	13	20
Niewystarczające przygotowanie zawodowe pracowników pup	3	21	11	17
Niewystarczające przygotowanie zawodowe pracowników gminy lub powiatu	3	21	8	12
Braku odpowiednich instrumentów prawnych	1	7	15	23
Braku wsparcia i zrozumienia ze strony lokalnej władzy	3	21	18	28
Braku współpracy i zrozumienia ze strony społeczności lokalnej	5	36	21	32

Analiza powyższego zestawienia pozwala na stwierdzenie, że według większości respondentów z obu grup badawczych najczęstszą przyczyną, utrudniającą aktywizację zawodową jest ograniczenie lub brak środków finansowych. Twierdzi tak 86% kierowników oraz 74% pracowników. Najmniej prawdopodobną przyczyną według kierowników jest brak odpowiednich instrumentów prawnych (7%). W opinii pracowników najrzadszą przyczyną mogą być niewystarczające przygotowanie zawodowe pracowników gminy lub powiatu (12%).

W dalszej kolejności zapytano, z czego wynikają problemy, z którymi muszą borykać się osoby wykluczone społecznie.

Tabela 13. Przyczyny problemów osób wykluczonych w opinii respondentów

Przyczyny	Kierownicy		Pracownicy	
	N	%	N	%
brak dostępu do dobrego wykształcenia	2	14	18	28
większość wykluczonych sama doprowadza do powstania problemów	8	57	35	54
niewystarczające wsparcia ze strony służb społecznych	2	14	19	29
zbyt socjalna polityki	4	29	11	17
brak dobrych instrumentów, które mogą wymusić aktywność klientów	9	64	28	43
brak współpracy między instytucjami np. urząd pracy, szkoły, policji, służby zdrowia itp.	1	7	12	18
niechętna do współpracy społeczność lokalna	4	29	20	31
brak polityki społecznej prowadzonej przez samorząd	1	7	6	9
brak takich instytucji jak Klub Integracji Społecznej lub Centrum Integracji Społecznej	2	14	6	9
istnieją jednostki, które wybierają styl życia związany z patologią i nic tego nie zmienia	5	36	25	38
inne, jakie:	0	0	0	0

Poglądy na temat przyczyn problemów osób wykluczonych, które ujawnili respondenci pokazują, iż ich zdaniem najczęstszymi przyczynami są z jednej strony brak dobrych instrumentów, które mogą wymusić aktywność klientów, z drugiej zaś postępowanie jednostek, które doprowadza do powstania problemów. Tak w większości uważają i pracownicy i kierownicy uczestniczący w badaniach. Najmniej prawdopodobną przyczyną powstawania problemów zdaniem kierowników jest brak współpracy między instytucjami np. urząd pracy, szkoły, policji, służby zdrowia itp. oraz brak polityki społecznej prowadzonej przez samorząd (po7%). Najrzadziej, przyczyn problemów osób wykluczonych pracownicy upatrują w braku polityki społecznej prowadzonej przez samorząd oraz w braku takich instytucji jak Klub Integracji Społecznej lub Centrum Integracji Społecznej (po 9%).

Wprowadzanie inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej wciąż napotyka na szereg trudności. Potwierdzają to zarówno osoby tworzące tego typu podmioty, jak i działające w podmiotach otoczenia ekonomii społecznej. Konkretyzując poglądy na ten temat osób biorących udział w niniejszych badaniach poproszono o wskazanie bezpośrednich przyczyn, które utrudniają wprowadzanie inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej w powiecie janowskim.

Tabela 14. Co utrudnia wprowadzanie inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej w powiecie janowskim

	Kierownicy		Pracownicy	
	N	%	N	%
Brak środków finansowych	9	64	40	62
Brak umiejętności	6	43	22	34
Brak wiedzy	5	36	24	37
Brak akceptacji społeczności lokalnych na wprowadzanie zmian	5	36	11	17
Niechęć Klientów	4	29	25	38
Niechęć władz samorządowych	3	21	8	12
Brak personelu	2	14	24	37
Niechęć do zmian urzędników	1	7	13	20

Z uzyskanych danych wynika, że zdaniem kierowników utrudnienia w tworzeniu inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej wynikają głównie z braku środków finansowych (64%), w dalszej kolejności jest to brak umiejętności (40%), brak wiedzy (36%) oraz brak akceptacji społeczności lokalnych na wprowadzanie zmian (36%). Najmniej kierowników wskazało na niechęć do zmian urzędników.

Pracownicy, biorący udział w badaniach jako najczęstszy powód trudności na jakie napotykają inicjatywy z ekonomii społecznej, wskazali również brak środków finansowych (62%). Następnie są to brak wiedzy (37%) i umiejętności (34%). Najmniej prawdopodobną przyczyną, zdaniem tej grupy jest niechęć władz samorządowych (12%).

Niewątpliwie instytucje, który wzięły udział w badaniach ankietowych mogą być inicjatorem działań z zakresu ekonomii społecznej. By pokonać wszelkie trudności w ich tworzeniu ważnym elementem okazała się diagnoza głównych barier w upowszechnianiu ekonomii społecznej w tychże instytucjach. Respondenci poproszeni o samodzielne nazwanie tych barier odnosili się do funkcjonowania ich zakładów pracy. Po tak przeprowadzonej diagnozie wskazano na następujące obszary istnienia barier:

1. problemy tkwiące w organizacji:

Zdaniem kierowników są to: brak środków finansowych, brak personelu, braki kadrowe, brak kroków prawnych jakie należałoby podjąć, nie byłoby osób chętnych i brak liderów, brak środków, przeciążenie obowiązkami, mała struktura, brak czasu na rozpowszechnianie ekonomii społecznej ze względu na dużą różnorodność zadań w pracy.

Zdaniem pracowników są to: stereotypowość-ludzie boją się zmian, brak doświadczenia, brak środków finansowych na wprowadzenie inicjatyw z zakresu upowszechniania ekonomii społecznej, brak pieniędzy, duża liczba zadań które mają wykonać poszczególne instytucje, brak kadry w wystarczającej ilości, zbyt duża ilość obowiązków, mała liczba pracowników, lokalowe i kadrowe, niechęć władz samorządowych, brak środków finansowych, za mało szkoleń z ekonomii społecznej, zbyt dużo zadań i obowiązków, mało rozpowszechniona ekonomia społeczna

2. brak wiedzy i umiejętności:

Zdaniem kierowników: brak szkoleń związanych z praktyczną ekonomią społeczną, brak doświadczenia, nieuporządkowana wiedza, opór przed dodatkowymi zadaniami, brak możliwości uczestniczenia w szkoleniach ze względu na brak środków finansowych.

Zdaniem pracowników: brak środków finansowych, brak szkoleń z ekonomii społecznej, brak doświadczenia, brak praktyki szkolenia- sama teoria.

3. problemy tkwiące w relacjach z przełożonymi:

Zdaniem kierowników: brak wsparcia i zrozumienia ze strony przełożonych.

Zdaniem pracowników: brak dowartościowania finansowego przy nakładaniu dodatkowych zadań, inne kierunki myślenia.

4. problemy tkwiące w relacjach ze współpracownikami:

Zdaniem kierowników: niechęć do zmian.

Zdaniem pracowników: konflikty, negowanie aktywności gdy ktoś podejmuje nowe działanie, nierówne traktowanie pracowników.

Podsumowując przeprowadzoną diagnozę barier i problemów w upowszechnianiu ekonomii społecznej, poproszono respondentów o wskazanie, co ich zdaniem należy zrobić w celu bardziej skutecznego propagowania takich działań w powiecie janowskim. Propozycje złożone przez obie grupy badawcze prezentuje poniższe zestawienie.

KIEROWNICY:

- należy promować dobre praktyki (przekazywać dobre wzorce poprzez szkolenia),
- prezentacje czy spoty reklamowe,
- upowszechnianie rozwiązań prawnych, źródeł finansowania, przykładowych rozwiązań, które mogą się sprawdzić w małych społecznościach,
- organizacja szkoleń, kampanii społecznych, konferencji na temat ekonomii społecznej, wizyt studyjnych (min. dla urzędników i społeczności lokalnej),
- zapewnienie środków finansowych na aktywizację społeczną,
- kreować pozytywny wizerunek podmiotem ES, umożliwiając im rozwój, angażować podmioty do wspólnych przedsięwzięć,
- stworzyć inkubator ekonomii społecznej.

PRACOWNICY:

- należałoby organizować spotkania dla podmiotów ekonomii społecznej w celu jej rozpowszechnienia i promowania w społeczności lokalnej,
- organizować więcej szkoleń, konferencji na ten temat (z praktykami)
- zdecydowanie zwiększyć możliwość podjęcia zatrudnienia głównie w pierwszym roku po ukończeniu szkoły średniej lub studiów,
- uświadomić społeczeństwo lokalne o problemach obecnych i przyszłości, organizować więcej szkoleń w tym temacie,
- tworzenie partnerstw lokalnych,
- tworzyć jak najwięcej podmiotów ekonomii społecznej,

- stworzyć grupę wspólną w powiecie ze wszystkimi gminami, powołać zespół współpracy na rzecz ekonomii,
- rzetelnie przedstawić wady i zalety prowadzenia przedsiębiorstw społecznych poprzez liczne działania promocyjne (media, prasa itp.),
- zmiany podejścia i otwartości na problemy osób wykluczonych społecznie,
- zapewnić środki na aktywizację społeczną i zawodową,
- zreformować system opieki społecznej wprowadzając bardziej elastyczne kryteria przyznawania pomocy, likwidacja zbyt rozbudowanego socjalu-dać wędkę, nie dawać ryby poprzez takie działania można wielu ludzi nauczyć życia,
- upowszechnić wiedzę formalną poprzez promocję planu działania,

Szczegółowa ocena faktycznego obrazu ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego, możliwości i problemów pozwoliła na skonstruowanie szeregu istotnych wniosków i rekomendacji. Kilkakrotnie w odpowiedziach respondentów pojawiły się zarzuty związane z brakiem szkoleń z zakresu ekonomii społecznej. W analizowanej ankiecie, wychodząc na przeciw poproszono o wskazanie tematyki szkoleń, którą byli by zainteresowani respondenci.

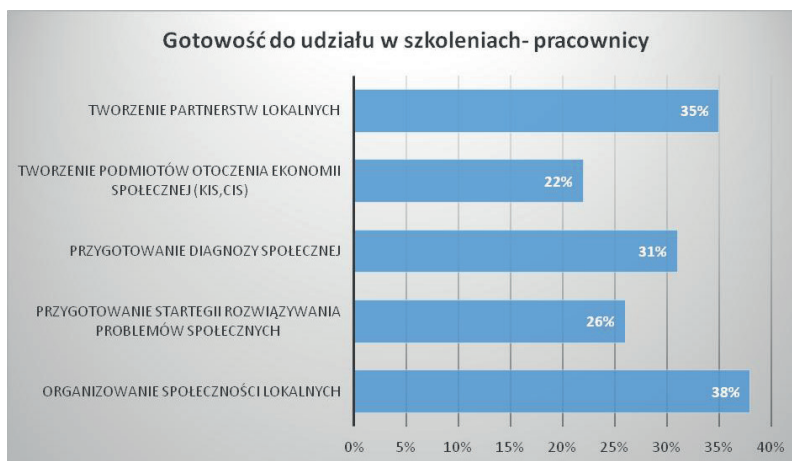
Wykres 13. Gotowość do udziału w szkoleniach – kierownicy

Kierownicy uczestniczący w badaniach najchętniej wzięli by udział w szkoleniach z zakresu przygotowywania strategii rozwiązywania problemów społecznych (50%), następnie zainteresowani byli by poszerzeniem wiedzy z zakresu przygotowywania diagnozy społecznej (43%). Najmniej kierowników (7%), chcieliby wziąć udział w szkoleniu z zakresu tworzenia partnerstw lokalnych.

Odpowiedzi uzyskane od pracowników rozkładały się inaczej w stosunku do opinii kadry kierowniczej. Pracownicy deklarowali chęć udziału w szkoleniach właśnie z zakresu tworzenia partnerstw lokalnych (35%) oraz z zakresu organizowania społeczności lokalnych (38%). Najmniej pozytywnych deklaracji pracowników odnotowano w odniesieniu do pogłębienia wiedzy z zakresu tworzenia podmiotów otoczenia ekonomii społecznej (22%).

Wykres 14. Gotowość do udziału w szkoleniach – pracownicy

3.6 Analiza dokumentów strategicznych i programowych w powiecie janowskim w świetle upowszechniania ekonomii społecznej

Opracowana przez zespół Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Lublinie *Strategia Polityki Społecznej Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020* zawiera odniesienie do programu szczególnie ważnego i cennego z perspektywy rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubelskim tj. *Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubelskim na lata 2013-2020*²⁰. Głównym celem programu jest walka z szeroko rozumianym wykluczeniem społecznym z wykorzystaniem rozwiązań nowej ekonomii społecznej i przy silnym zaangażowaniu partnerstw lokalnych. Program rozwoju ekonomii społecznej w województwie lubelskim uwzględnia innowacyjne rozwiązania i w zaplanowanych zadaniach wpisana została rola pracownika socjalnego jako odpowiedzialnego za organizację społeczności, jej animację i aktywizację stwarzając tym samym podstawy do prowadzenia lokalnej polityki społecznej. Program wyznacza także zadania, których celem jest wzmocnienie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej oraz upowszechnienie tworzenia partnerstw lokalnych i współpracy międzysektorowej.

Warunkiem kluczowym wdrażania programu jest wpisanie jego założeń w dokumentach planowania strategicznego na poziomie gmin i powiatu. Analiza szeregu dokumentów powiatu janowskiego pozwala ustalić, iż:

- W Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Janowskiego na lata 2014-2020 znajduje się tylko jeden zapis odnoszący się do ekonomii społecznej²¹ tj. *Realizacja programów aktywności lokalnej na rzecz osób niepełnosprawnych w partnerstwie z podmiotami ekonomii społecznej i organizacjami pozarządowymi*. Zapis ten stanowi w tekście Strategii jeden z tytułów szczegółowych, jednak w treści nie znajdujemy żadnych informacji o ekonomii społecznej. W części dotyczącej oceny zasobów pomocy społecznej nie wykazano faktu, że w powiecie funkcjonuje KIS.
- W Strategii Rozwoju Powiatu Janowskiego na lata 2007 – 2020 brakuje jakichkolwiek odwołań do podmiotów ekonomii społecznej.
- Na poziomie gmin analiza dokumentów wykazała: W Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Batorz na lata 2004-2013²² – brakuje informacji o podmiotach ekonomii społecznej. W Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Chrzanów do roku 2022 oraz Strategii Rozwiązywania Problemów

20 Zob. www.rops.lubelskie.pl

21 Uchwała Rady Powiatu Nr XLII/248/13 z dnia 30.12.2013 roku, str. 70

22 Uchwała Rady Gminy Batorz Nr XVII/131/04 z dnia 29 listopada 2004 roku.

Społecznych dla Gminy Chrzanów na lata 2008-2015²³ brakuje informacji o podmiotach ekonomii społecznej. Analogiczna sytuacja występuje w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Dzwola, Strategii Rozwoju Gminy Dzwola na lata 2007- 2015, Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Godziszów na lata 2009-2015, Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Godziszów na lata 2008 – 2015²⁴, Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Modliborzyce na lata 2008-2015²⁵, Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Potok Wielki na lata 2008-2015 oraz Strategii Rozwoju Gminy Potok Wielki na lata 2008-2015.

Wyjątek stanowią strategie Gminy Janów Lubelski, w których kolejno zawierają się następujące kwestie; w Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Janów Lubelski na lata 2010 – 2015 – znajduje się zapis uwzględniający pojęcie KIS w odniesieniu do podmiotów wspomagających rodziny dotknięte uzależnieniami i przemocą oraz aktywizacji osób bezrobotnych znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy. W Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Janów Lubelski na lata 2008 – 2015 brakuje jakichkolwiek odwołań do podmiotów ekonomii społecznej, natomiast w ocenie zasobów pomocy społecznej nie wykazano faktu funkcjonowania KIS.

Analiza dokumentów strategicznych i programowych powiatu janowskiego i jego gmin wskazuje na niemal całkowite pominięcie rozwiązań oferowanych przez nową ekonomię/gospodarkę społeczną. Brak ten jest szczególnie odczuwalny w dokumentach planowania strategicznego powiatu janowskiego na lata 2014-2020 i właściwie zamyka samorządowi wykorzystanie środków z funduszu społecznego przewidzianych na ekonomię społeczną w Strategii Europa 2020 oraz jej krajowych i regionalnych odpowiednikach. Pytanie o przyczynę braku włączenia w planach strategicznych zadań z obszaru ekonomii społecznej wymaga dodatkowej analizy, jednak na obecnym etapie z pewnością możemy wskazać na brak wiedzy o znaczeniu ekonomii społecznej w okresie projektowania 2014-2020.

W przypadku strategii gminnych należy mieć nadzieję, że zespoły robocze prowadzące obecnie prace nad dokumentami planowania będą uwzględniły rolę i znaczenie ekonomii społecznej w rozwoju społeczności lokalnej i szanse pozyskiwania środków na ten rozwój.

23 Uchwała Rady Gminy Chrzanów Nr XXI/67/08 z dnia 27 listopada 2008 roku.

24 Uchwała Nr XIV/89/08 Rady Gminy Godziszów z dnia 26 marca 2008 r

25 Uchwała Nr XVII/129/08 Rady Gminy Modliborzyce z dnia 29 grudnia 2008 roku

Wnioski i rekomendacje

Przeprowadzone badania pozwalają na opracowania wniosków i rekomendacji zawierających pewne elementy działań, które są wzajemnie ze sobą powiązane i zależne oraz uzasadniają konieczność tworzenia wspólnych działań.

Opracowanie wskazanych działań wymaga dostosowania ich do specyfiki i charakteru społeczności lokalnej w powiecie janowskim.

Lp.	Wnioski	Rekomendacje	Działania
1.	<p>Wyniki badań wskazują, iż jedną z poważnych barier w upowszechnianiu ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego jest niewystarczająca w swoim zakresie i rzetelności wiedza na temat ekonomii/gospodarki społecznej. Brak tej wiedzy odnosi się do wszystkich kategorii respondentów, zarówno pracowników pomocy społecznej, urzędników samorządu, pracowników organizacji pozarządowych, jak i urzędników powiatowego urzędu pracy.</p> <p>Brak dostatecznej wiedzy z ES dotyczy także kadry kierowniczej, co jest szczególnie odczuwane w obszarze powstających dysfunkcji w realizacji zadań odpowiednich instytucji.</p>	<p>Wzmocnienie promocji i możliwościach upowszechniania rozwiązań z zakresu ekonomii społecznej w celu budowania świadomości wśród przedstawicieli kluczowych zawodów z obszaru polityki społecznej oraz społeczności lokalnych.</p> <p>Przedstawiciele kluczowych zawodów z obszaru polityki społecznej to: pracownicy socjalni, urzędnicy powiatowych urzędów pracy, urzędnicy urzędów powiatowych i gminnych.</p>	<p>1. Opracowanie szeregu programów szkoleniowych i prowadzenie szkoleń dopasowanych do odpowiednich kategorii zawodowych. Programy powinny uwzględniać zarówno zakres potrzeb edukacyjnych wynikających z specyfiki wykonywanych zawodów, jak i możliwości wykorzystania wiedzy w pracy zawodowej przy uwzględnieniu konieczności współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej.</p> <p>2. Przygotowanie oferty szkoleń skierowanych do potencjalnych organizatorów, zarówno publicznych, jak i pozarządowych zainteresowanych w zakresie tworzenia modelowych rozwiązań</p>
2.	<p>Badanie wskazuje na niewystarczający stan wiedzy o istniejących i funkcjonujących na terenie powiatu podmiotach ekonomii społecznej i podmiotów jego otoczenia. Brak tej wiedzy dotyczy także właściwego rozumienia, co należy zaliczyć do podmiotów ES i jego otoczenia,</p>	<p>Wzmocnienie współpracy instytucji samorządowych (urzędy gminne, powiatowe, jednostki organizacyjne pomocy społecznej, powiatowe urzędy pracy) oraz organizacji pozarządowych w zakresie funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej.</p>	<p>1. Zwiększenie otwartości i aktywności do współpracy, wymiany doświadczeń i informacji przez pracowników wszystkich instytucji i organizacji potencjalnie zainteresowanych upowszechnieniem ES.</p> <p>2. Stworzenie elektronicznej platformy ES pełniącej rolę informacyjną, jak również będącej kanałem wymiany wiedzy, doświadczeń i nawiązywania współpracy.</p> <p>3. Organizacja spotkań integracyjnych oraz opracowanie programu szkoleń skierowanych i przeprowadzonych wspólnie ze wszystkimi aktorami instytucjonalnymi i społecznymi zainteresowanymi rozwojem ES w powiecie janowskim.</p>

Lp.	Wnioski	Rekomendacje	Działania
3.	<p>Wyniki badań wskazują na brak lub niewystarczający poziom wiedzy na temat form aktywizacji osób wykluczonych społecznie. Problem dotyczy także niewystarczającego zakresu korzystania z oferty form aktywizujących przez pracowników odpowiednich instytucji tj. pomoc społeczna, powiatowy urząd pracy.</p>	<p>Promocja wiedzy z zakresu aktywnych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i możliwościach wykorzystania jego instrumentów np. kontrakt społeczny. Budowa wiedzy i promocja w obszarze usług reintegracji społecznej szczególnie z zakresu budowania wiedzy i promocji zatrudnienia socjalnego.</p>	<p>1. Opracowanie programów szkoleniowych i przeprowadzenie szkoleń za zakresu długiej listy instrumentów aktywizujących osoby wykluczone społecznie. Programy i szkolenia powinny być ofertą skierowaną do ośrodków pomocy społecznej i urzędów pracy, a przede wszystkim ich realizacja powinna uwzględniać wspólne uczestnictwo pracowników tych instytucji tworząc podstawy do wzmocnienia współpracy międzyinstytucjonalnej.</p> <p>2. Opracowanie programów edukacyjnych i szkoleniowych skierowanych do budowy wiedzy na temat idei zatrudnienia socjalnego oraz funkcjonowania podmiotów zatrudnienia socjalnego. Oferta programów edukacyjno-szkoleniowych powinna zostać skierowana do wszystkich aktorów instytucjonalnych tj. publicznych i społecznych. Także organizacja szkoleń powinna uwzględniać łączenie ze sobą pracowników reprezentujących różne instytucje zarówno w wymiarze instytucjonalnym, jak sektorowym.</p> <p>3. Opracowanie i wdrożenie kampanii promującej idee zatrudnienia socjalnego skierowanej do społeczności lokalnej, w tym przede wszystkim lokalnych przedsiębiorców.</p>

Lp.	Wnioski	Rekomendacje	Działania
4.	<p>Wyniki badań wskazują na względnie niski poziom wiedzy na temat instrumentów aktywizowania społeczności lokalnych. Problem ten dotyczy zarówno wiedzy, jak i zakresu korzystania z tych instrumentów.</p> <p>Brak wiedzy z zakresu zadań i instrumentów aktywizujących społeczność lokalną dotyczy także kadry kierowniczej jednostek pomocy społecznej.</p>	<p>Wzmocnienie promocji i edukacji z zakresu aktywizowania i organizowania społeczności lokalnych w celu budowania świadomości społecznej oraz wśród pracowników kluczowych zawodów z obszaru polityki społecznej.</p>	<p>1. Opracowanie i przeprowadzenie badań społecznych mających na celu diagnozę poziomu aktywności społecznej lokalnej oraz zakresu lokalnej współpracy. Diagnoza powinna dotyczyć: a) społeczności lokalnej, b) pracowników kluczowych zawodów z obszaru polityki społecznej, c) organizacji pozarządowych, d) lokalnych pracodawców i przedsiębiorców.</p> <p>2. Opracowanie programu szkoleń z zakresu organizowania społeczności lokalnej skierowanych do wszystkich kluczowych profesji z obszaru szeroko rozumianej polityki społecznej.</p> <p>3. Opracowanie i wdrożenie kampanii promującej idee aktywności obywatelskiej i współpracy partnerskiej skierowanej do społeczności lokalnej, w tym lokalnych przedsiębiorców.</p>

Lp.	Wnioski	Rekomendacje	Działania
5.	<p>Wyniki badań potwierdzają istnienie współpracy pomiędzy instytucjami, jednak współpraca ta nie jest w pełni symetryczna. Zdecydowaną najsilniejszą współpracą istnieje pomiędzy triadą: władze gminy, ośrodki pomocy społecznej i PCPR.</p>	<p>Wzmocnienie promocji i działań na rzecz rozszerzania współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej w obszarze szeroko rozumianej polityki społecznej.</p>	<p>1. Opracowanie i wykonanie diagnozy: poziomu, zakresu oraz barier w obszarze współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej. Diagnoza skierowana do pracowników instytucji i organizacji publicznych i społecznych na terenie powiatu janowskiego.</p> <p>2. Opracowanie i zrealizowanie programów promocyjnych i szkoleniowych z zakresu idei współpracy międzyinstytucjonalnej i międzysektorowej. Szkolenia skierowane do pracowników instytucji i organizacji publicznych i społecznych z terenu powiatu janowskiego. Program szkolenie zakłada wspólne uczestnictwo przedstawicieli różnych instytucji i sektorów.</p> <p>3. Prowadzenie kampanii promującej współpracę międzyinstytucjonalną i międzysektorową w oparciu o dobre praktyki i instrumenty angażujące do podejmowania inicjatyw.</p>
6.	<p>Wyniki przeprowadzonych badań wskazują na dość dobre „nasyconie” terenu powiatu janowskiego organizacjami pozarządowymi i instytucjami realizującymi zadania na rzecz wsparcia społecznego. Obserwujemy wyraźną aktywność trzech organizacji pozarządowych pełniących rolę liderów w procesie lokalnego rozwoju.</p>	<p>Wzmocnienie aktywności wszystkich organizacji i instytucji działających na rzecz wsparcia poprzez współpracę z najbardziej aktywnymi organizacjami.</p> <p>Promocja idei rozwoju „trzeciego sektora” w społeczności lokalnej.</p>	<p>1. Opracowanie i przygotowanie przez lokalną organizację pozarządową z dużym doświadczeniem platformy elektronicznej, której zadaniem pełnienie roli wspierającej dla „młodych” organizacji pozarządowych poprzez doradztwo, wymianę doświadczeń i tzw. dobrych praktyk oraz szeroko rozumianą pomoc w zdobywaniu doświadczenia.</p> <p>2. Opracowanie i wdrożenie kampanii promującej zadania i funkcje organizacji pozarządowych.</p>

Lp.	Wnioski	Rekomendacje	Działania
7.	<p>Analiza wyników badań wskazała, iż główną barierą w upowszechnianiu ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego, zdaniem respondentów, należy upatrywać głównie w braku lub ograniczeniu środków finansowych.</p>	<p>Podjęcie wysiłków w celu pozyskiwania środków na rozwój ekonomii społecznej na terenie powiatu.</p>	<p>1. Wykonanie diagnozy poziomu dostępnych środków na rozwój ES w powiecie oraz ewentualnych przyczyn powodujących ich ograniczony poziom. 2. Opracowanie szkoleń z zakresu nowego okresu programowania i pozyskiwania środków z funduszy społecznych na rozwój ekonomii społecznej.</p>
8.	<p>Analiza źródeł zastanych, jakimi były strategie powiatu i gmin oraz dokumenty programowe wskazały, iż w przyjętej strategii powiatu na lata 2014-2020 zadania związane z rozwojem ekonomii społecznej nie zostały właściwie umieszczone. Brakuje także właściwego odniesienia się do dokumentu programowego, jakim jest Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubelskim na lata 2013-2020 opracowany i przyjęty przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Lublinie oraz władze samorządu województwa lubelskiego. Brak właściwych odniesień dotyczących rozwoju ekonomii społecznej został zaobserwowany także w kończących swój okres realizacji dokumentach planowania strategicznego, co może tłumaczyć zarówno ograniczony dostęp samorządów do środków na rozwój ekonomii społecznej i niski poziom wiedzy urzędników samorządowych na temat ES zarówno z powodu braku zainteresowania urzędników „tematem” którego nie ma w planowanych działaniach, jak i ewentualnym brakiem środków na właściwe szkolenia.</p>	<p>Aktualizacja strategii powiatowej w celu uzupełnienia planowanych zadań o elementy gwarantujące rozwój sektora ekonomii społecznej oraz skoordynowanie planu strategii powiatu janowskiego z Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie lubelskim na lata 2013-2020. Profesjonalne przygotowanie gminnych strategii z uwzględnieniem zarówno diagnozy potrzeb społecznych, jak i roli ekonomii społecznej w zaspokojeniu tych potrzeb oraz rozwoju lokalnym. Przygotowanie dokumentów planowania strategicznego zarówno na poziomie powiatu, jak i poszczególnych gmin w kierunku pozyskiwania środków z funduszy społecznych na rozwój ekonomii społecznej.</p>	<p>1. Spotkanie informacyjno-organizacyjne władz powiatu w sprawie aktualizacji i wprowadzenia korekty do przyjętych dokumentów planowania strategicznego. 2. Wzmocnienie współpracy przedstawicieli samorządów (powiatu i poszczególnych gmin) z lokalnymi liderami społecznymi w sprawie opracowania wspólnego planu rozwoju ekonomii społecznej. Podmiotem partnerskim powinien być ROPS w Lublinie. 3. Opracowanie lokalnych/gminnych strategii rozwiązywania problemów społecznych zgodnie z metodologią, standardami organizacyjnymi oraz programowymi. 4. Wpisanie do planów zarządzania strategicznego zadań związanych z rozwojem i wzmocnieniem ekonomii społecznej w powiecie janowskim, także uwzględniających organizowanie szkoleń i kampanii promocyjnych w obszarach potrzeb zdiagnozowanych w prezentowanej analizie tj. Wnioski 1-7.</p>

SPIS TABEL

Tabela 1.	Ocena efektywności ekonomii społecznej wśród badanych osób	35
Tabela 2.	Podmioty funkcjonujące na terenie powiatu janowskiego zdaniem respondentów	39
Tabela 3.	Formy aktywizacji osób wykluczonych znane i wykorzystywane w pracy przez badanych kierowników	39
Tabela 4.	Formy aktywizacji osób wykluczonych znane i wykorzystywane w pracy przez badanych pracowników	40
Tabela 5.	Wiedza na temat instrumentów aktywizowania społeczności lokalnej wśród badanych kierowników	41
Tabela 6.	Wiedza na temat instrumentów aktywizowania społeczności lokalnej wśród badanych pracowników	42
Tabela 7.	Instytucje, z którymi współpraca układa się najlepiej w opinii badanych osób	44
Tabela 8.	Opinie respondentów na temat współpracy z organizacjami pozarządowymi	47
Tabela 9.	Przykłady instytucji, z którymi można podjąć inicjatywy z zakresu ekonomii społecznej	48
Tabela 10.	Ocena działania wybranych instytucji w powiecie janowskim – kierownicy	49
Tabela 11.	Ocena działania wybranych instytucji w powiecie janowskim – pracownicy	50
Tabela 12.	Przyczyny niskiej efektywności w aktywizacji zawodowej osób wykluczonych społecznie na terenie powiatu	51
Tabela 13.	Przyczyny problemów osób wykluczonych w opinii respondentów	52
Tabela 14.	Co utrudnia wprowadzanie inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej w powiecie janowskim	54

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Charakterystyka badanej grupy – instytucje	26
Wykres 2. Charakterystyka badanej grupy – zajmowane stanowisko	26
Wykres 3. Charakterystyka badanej grupy ze względu na płeć	27
Wykres 4. Charakterystyka badanej grupy – miejsce zamieszkania	28
Wykres 5. Znajomość pojęcia ekonomii społecznej wśród badanych kierowników	30
Wykres 6. Znajomość pojęcia ekonomii społecznej wśród badanych pracowników	30
Wykres 7. Udział w szkoleniach z zakresu ekonomii społecznej – kierownicy	31
Wykres 8. Udział w szkoleniach z zakresu ekonomii społecznej – pracownicy	32
Wykres 9. Czy na terenie powiatu janowskiego działają podmioty z otoczenia ekonomii społecznej – odpowiedzi pracowników	36
Wykres 10. Czy na terenie powiatu janowskiego działają podmioty z otoczenia ekonomii społecznej – odpowiedzi kierowników	36
Wykres 11. Poziom współpracy z samorządem w opinii kierowników	45
Wykres 12. Poziom współpracy z samorządem w opinii pracowników	46

ANEKS
Kwestionariusz Ankiety
Barier w upowszechnieniu ekonomii społecznej w Powiecie Janowskim

Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „HUMANUS” realizuje badania na temat kondycji ekonomii społecznej na terenie Powiatu Janowskiego. Obszarem szczególnych zainteresowań jest ustalenie barier wdrażania rozwiązań z zakresu ekonomii społecznej i wskazanie możliwości ich pokonania.

Podstawą planowania wszelkich działań jest profesjonalna i kompleksowa diagnoza sytuacji sektora ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego. Pozwoli ona na określenie obrazu sektora ekonomii społecznej, zidentyfikowanie barier, zagrożeń, ale również szans i potencjału, który drzemie na tym terenie. Jedynie na jej podstawie można będzie zaplanować działania, które będą efektywne i będą odpowiadały na specyfikę problemów.

Badanie przeprowadzone zostanie przez zespół, składający się z ekspertów ds. ekonomii społecznej z Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej w Janowie Lubelskim, którzy posiadają doświadczenie w przeprowadzaniu badań społecznych, w szczególności z zakresu aktywnej polityki społecznej i ekonomii społecznej.

Badaniem zostaną objęte samorządy oraz jednostki organizacyjne pomocy społecznej, organizacje pozarządowe, dokumenty programowe i strategiczne, podmioty ekonomii społecznej na terenie powiatu janowskiego. Raport z badań będzie wydany i przekazany do przedstawicieli władz samorządowych z terenu Powiatu Janowskiego, PUP i wszystkich OPS z terenu powiatu oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych. Wyniki z badania zostaną przedstawione na konferencji podsumowującej projekt w grudniu 2014 roku.

Informujemy i podkreślamy, że ankieta jest anonimowa i wszystkie dane będą opracowywane przez polityków społecznych (socjologów UMCS w Lublinie i pedagoga KUL w Lublinie), dlatego zwracamy się z prośbą o szczerze i wyczerpujące odpowiedzi. Pragniemy także przypomnieć, że wszystkie uzyskane informacje podlegają ochronie zgodnie z „ustawą o ochronie danych osobowych z dnia 29.08.1997 (Dz. U. z 2002 r., Nr 101, poz. 926 z późn. zm.)”.

Wybrane odpowiedzi proszę zakreślić, jeżeli istnieje potrzeba możecie Państwo zakreślić więcej niż jedną odpowiedź. W pytaniach z pozostawionym miejscem na odpowiedź należy wpisać ja samodzielnie, zgodnie z własnymi przekonaniami.

METRYCZKA

1. Płeć?

- a. Mężczyzna
- b. Kobieta

2. Wiek (w ukończonych latach).....

3. Miejsce zamieszkania:

- a. Miasto
- b. Wieś

4. Jest Pan/i zatrudniona:

- a. urzędnik administracji samorządu terytorialnego
- b. pracownik jednostki pomocy społecznej
- c. pracownik powiatowego urzędu pracy
- d. organizacja pozarządowa
- e. inne, jakie:

.....
.....
.....

5. Czy jest Pan/i zatrudniony na stanowisku kierowniczym.

- a. Tak,
- b. Nie

6. Czy Pan/i w swojej pracy zawodowej spotkał się z pojęciem ekonomii społecznej?

- a. Tak
- b. Nie

7. Czy uczestniczył Pana/i w szkoleniu z zakresu ekonomii społecznej ?

- a. Tak
- b. Nie
- c. Inne:

.....
.....
.....

8. W jakim stopniu zgadza się Pan/i z następującymi twierdzeniami:

	TAK	NIE	Raczej nie	Nie mam zdania
Ekonomia społeczna jest skuteczna				
Ekonomia społeczna dobrze wykorzystuje środki				
Ekonomia społeczna dobrze rozwiązuje problemy społeczne				
Ekonomia społeczna tworzy miejsca pracy				
Ekonomia społeczna działa sprawnie i skutecznie				
Ekonomia społeczna pomaga w rozwoju społeczeństwa				
Ekonomia społeczna pomaga aktywizować ludzi				

9. Czy na terenie Pana/i gminy lub powiatu działają podmioty z otoczenia ekonomii społecznej ?

- a. Nie
- b. Nie wiem
- c. Tak. Wymień formę:

.....

.....

- d. Inne:

.....

.....

10. Czy spotkał się Pan/i w pracy z następującymi formami aktywizacji osób wykluczonych społecznie? Odpowiedzi twierdzące zaznacz wpisując znak X w odpowiednie wiersze.

Forma aktywizacji:	Znam i korzystamy w pracy	Znam, ale NIE korzystamy w pracy	Nie znam
Kontrakt socjalny			
Prace interwencyjne			
Prace społecznie użyteczne			
Środki na podjęcie działalności gospodarczej			
Refundacja na wyposażenie i/lub doposażenie stanowisk pracy			
Staże			
Szkolenia			
Roboty publiczne			
Zatrudnienie wspierane			
Uczestnictwo w centrum integracji społecznej			
Uczestnictwo w klubie integracji społecznej			

11. Czy na terenie powiatu janowskiego znajduje się (zakreśl właściwe):

- a. Spółdzielnia socjalna
- b. Przedsiębiorstwo społeczne
- c. Centrum integracji społecznej
- d. Klub integracji społecznej
- e. Zakład pracy chronionej
- f. Zakład aktywności zawodowej
- g. Organizacje pozarządowe
- h. Warsztaty terapii zajęciowej
- i. Ośrodek wsparcia ekonomii społecznej
- j. Nie wiem
- k. Inne, jakie?

.....

.....

.....

.....

12. Czy w praktyce zawodowej zapoznał się Pan/i z poniżej wymienionymi instrumentami.

	Znam i korzystamy w pracy	Znam, ale NIE korzystamy w pracy	Nie znam
Współpraca międzyinstytucjonalna			
Współpraca międzysektorowa			
Współpraca partnerska			
Partycypacja społeczna			
Debata publiczna			
Konsultacje społeczne			
Inicjatywa lokalna			
Klauzula społeczna			

13. Jak Pan/i ocenia wymienione rozwiązania?

	Bardzo dobre rozwiązanie	Dobre	Ocena negatywna	Nie widzę potrzeby wykorzystania	Nie znam
Współpraca międzyinstytucjonalna					
Współpraca międzysektorowa					
Współpraca partnerska					
Partycypacja społeczna					
Debata publiczna					
Konsultacje społeczne					
Inicjatywa lokalna					
Klauzula społeczna					

14. Proszę wskazać swoich partnerów w rozwiązywaniu problemów i zadań zawodowych, z którymi obecnie współpracuje układ się najlepiej:

- a. Organizacje pozarządowe
- b. Klub integracji społecznej/Centrum integracji społecznej
- c. Spółdzielnia socjalna
- d. Inne podmioty otoczenia ekonomii społecznej
- e. Ośrodki pomocy społecznej
- f. Władze gminy
- g. Władze powiatu
- h. Służba zdrowia
- i. Powiatowy urząd pracy
- j. Policja
- k. Kuratorzy
- l. Szkoły
- m. Powiatowe centrum pomocy rodzinie
- n. Regionalny ośrodek polityki społecznej
- o. Nie ma takich instytucji
- p. Inne instytucje, jakie:

.....

.....

.....

.....

15. Jak ocenia Pan/i z współpracę z samorządem ?

- a. Bardzo dobrze, mamy pełny kontakt
- b. Nie mam potrzeby współpracy
- c. Mam potrzebę, ale nie współpracujemy
- d. Inne:

.....

.....

.....

16. Czy współpracuje Pan/i z organizacjami pozarządowymi?

a. Tak, bardzo dobrze się współpracuje. Proszę wymienić te organizacje:

.....
.....
.....

b. Nie współpracuję, ponieważ:

.....
.....
.....

c. Inne:

.....
.....
.....

17. Czy w Pana/i otoczeniu znajdują się partnerzy z którymi można tworzyć inicjatywy z zakresu ekonomii społecznej ?

a. Tak, możemy współpracować z:

.....
.....
.....

b. Nie ma z kim podjąć współpracy, ponieważ:

.....
.....
.....

c. Inne:

.....
.....
.....

18. Aby skuteczniej rozwiązywać problemy społeczne w przyszłości współpraca zawodowa z którymi partnerami jest dla Pana/i najważniejsza ?

- a. Organizacje pozarządowe
- b. Klub integracji społecznej/Centrum integracji społecznej
- c. Spółdzielnia socjalna
- d. Inne podmioty otoczenia ekonomii społecznej
- e. Ośrodki pomocy społecznej
- f. Władze gminy
- g. Służba zdrowia
- h. Powiatowy urząd pracy
- i. Policja
- j. Kuratorzy
- k. Szkoły
- l. Powiatowe centrum pomocy rodzinie
- m. Regionalny ośrodek polityki społecznej
- n. Nie ma takich instytucji
- o. Inne instytucje, jakie:

.....
.....
.....

19. Pan/i zdaniem, brak efektów w aktywizacji zawodowej osób wykluczonych społecznie wynika z:

- a. braku podmiotów otoczenia ekonomii społecznej
- b. ograniczonych lub braku środków finansowych
- c. braku współpracy między instytucjami np. z urzędem pracy
- d. niewystarczające przygotowanie zawodowe pracowników socjalnych
- e. niewystarczające przygotowanie zawodowe pracowników urzędów pracy
- f. niewystarczające przygotowanie zawodowe pracowników urzędu gminy lub powiatu
- g. braku odpowiednich instrumentów prawnych
- h. braku wsparcia i zrozumienia ze strony lokalnej władzy
- i. braku współpracy i zrozumienia ze strony społeczności lokalnej
- j. inne, jakie:

.....
.....
.....

20. Pana/i zdaniem problemy osób wykluczonych wynikają z:

- a. braku dostępu do dobrego wykształcenia
- b. większość wykluczonych sama doprowadza do powstania problemów
- c. niewystarczającego wsparcia ze strony służb społecznych
- d. zbyt socjalnej polityki
- e. braku dobrych instrumentów, które mogą wymusić aktywność klientów
- f. braku współpracy między instytucjami np. urząd pracy, szkoły, policji, służby zdrowia itp.
- g. niechętniej do współpracy społeczności lokalnej
- h. braku polityki społecznej prowadzonej przez samorząd
- i. braku takich instytucji jak Klub Integracji Społecznej lub Centrum Integracji Społecznej
- j. istnieją jednostki, które wybierają styl życia związany z patologią i nic tego nie zmienia
- k. inne, jakie:

.....

.....

.....

21. Co Pana/i zadaniem utrudnia wprowadzenie inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej?

- a. Brak środków finansowych
- b. Brak wiedzy
- c. Brak umiejętności
- d. Niechęć do zmian urzędników
- e. Niechęć władz samorządowych
- f. Brak personelu
- g. Niechęć klientów
- h. Brak akceptacji społeczności lokalnych na wprowadzanie zmian
- i. Inne, wymień:

.....

.....

.....

22. Co w miejscu Pana/i pracy, stanowi główną barierę w upowszechnianiu ekonomii społecznej ?:

a. problemy tkwiące w organizacji, wymień jakie:

.....

b. brak wiedzy i umiejętności, wymień jakie:

.....

c. problemy tkwiące w relacjach z przełożonymi, wymień jakie:

.....

d. problemy tkwiące w relacjach ze współpracownikami, wymień jakie:

.....

e. inne, jakie:

.....

23. Jak Pan/i ocenia działania wymienionych instytucji ?

	Bardzo dobrze	Dobre	Poprawnie	Źle	Nie znam
Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „Humanus”					
Fundacja Inicjatyw Lokalnych/ Lubelska Fundacja Rozwoju					
Stowarzyszenie Kobiet Powiatu Janowskiego					
Lokalna Grupa Działania „Leśny Krąg”					
Inne organizacje pozarządowe					
Klub Integracji Społecznej					
Warsztaty Terapii Zajęciowej					
Spółdzielnia Socjalna „Siedem Życzeń”					

24. W jakich szkoleniach chciała/by Pan/i uczestniczyć ?

- a. Organizowanie społeczności lokalnych
- b. przygotowanie strategii rozwiązywania problemów społecznych
- c. przygotowanie diagnozy społecznej
- d. tworzenie podmiotów otoczenia ekonomii społecznej (KIS, CIS)
- e. tworzenie partnerstw lokalnych
- f. inne, jakie:

.....

.....

.....

25. Co Pana/i zdaniem należy zrobić w celu bardziej skutecznego upowszechnienia ekonomii społecznej?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Marta Komorska, socjolog, doktor, pracownik Instytutu Socjologii UMCS w Lublinie, członek Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej i Polskiego Towarzystwa Socjologicznego.

Autorka ponad 30 publikacji naukowych z zakresu socjologii medycy, polityki społecznej, pracy socjalnej. Realizuje badania naukowe w obszarze pomocy społecznej, diagnozowania problemów społecznych, ekonomii społecznej, instytucji ochrony zdrowia oraz badania jakości usług instytucji ochrony zdrowia, integracji społecznej i edukacji. Posiada doświadczenie w przygotowaniu strategii polityki społecznej i strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Zainteresowania naukowe: porównawcza polityka społeczna w zakresie zabezpieczenia społecznego, problemy wykluczenia społecznego, rozwój społeczeństwa obywatelskiego, organizowanie społeczności lokalnych.

Anna Mazur, ur. w 1986 roku, posiada tytuł magistra pedagogiki resocjalizacyjnej uzyskany na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, obecnie doktorantka Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, społeczny kurator sądowy do spraw rodzinnych i nieletnich, asystent rodziny w Ośrodku Pomocy Społecznej w Janowie Lubelskim, mediator, kryminolog.

Zajmuje się problematyką pedagogiki resocjalizacyjnej, patologii społecznej, przestępczości i zachowań dewiacyjnych oraz pomocą społeczną. Jej zainteresowania i działania związane są z pracą z młodzieżą sprawiającą trudności wychowawcze i ich rodzinami oraz pogłębianiem wiedzy naukowej w zakresie pedagogiki, resocjalizacji i nauk pokrewnych. Posiada doświadczenie w pracy dydaktycznej ze studentami.

Od 2012 roku współpracuje z Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej i Klubem Integracji Społecznej, prowadzonymi przez Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy „HUMANUS”, jako doradca i ekspert ds. zatrudnienia socjalnego i przedsiębiorczości społecznej młodzieży. Od 2014 roku zajmuje się również problemami młodzieży w Niepublicznej Poradni Psychologiczno Pedagogicznej w Janowie Lubelskim.

Paweł Wiśniewski, działacz społeczny i prawnik. Absolwent WPIA Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w zakresie Prawa (2003 rok) i Administracji (2001 rok). Doktorant w Zakładzie Socjologii Medycyny i Rodziny, w Instytucie Socjologii WFIS UMCS w Lublinie.

Długoletni Prezes Janowskiego Stowarzyszenia Nieśmienia Pomocy „Humanus” w Janowie Lubelskim i Wiceprezes Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej, Oddział Lublin. Przewodniczący i Wiceprzewodniczący Rady Programowej Konwentu Centrów i Klubów Integracji Społecznej. Członek Rady ds. Polityki Senioralnej przy Ministrze Pracy i Polityki Społecznej.

Uczestnik, jako koordynator, doradca, ekspert wielu projektów z zakresu szeroko rozumianej ekonomii społecznej oraz aktywnych form przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Autor publikacji i ekspertyz z zakresu ekonomii społecznej i zatrudnienia socjalnego.

Publikacja wydana w ramach projektu
„Przedsiębiorczo i społecznie w powiecie janowskim” współfinansowanego
z Funduszu Inicjatyw Obywatelskim, a realizowanego na zlecenie
Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Raport o stanie sektora ekonomii społecznej w powiecie janowskim

Marta Komorska

Anna Mazur

Paweł Wiśniewski

Janowskie Stowarzyszenie Niesienia Pomocy

HUMANUS

23-100 Janów Lubelski,
ul. Porytowego Wzgórza 23

www.jsnphumanus.pl

ISBN: 978-83-938139-0-2